

AANVULLING NL 2007 NUMMER 1 (GENEALOGIE QUAST)

Mr. R.A.U. Juchter van Bergen Quast heeft aanstoot genomen aan enige passages in mijn artikel "Hedendaagse adelspretenties in Nederland" in *De Nederlandsche Leeuw*, jaargang 124, februari 2007, waarin ik zijn publicaties kenschetste als "genealogisch en heraldisch gegoochel" en waarin ik mij de woordgrap veroorloofde "Baron Von Quatsch",

alsmede waaruit zou kunnen worden opgemaakt dat ik hem beschuldigde van onrechtmatig handelen, strafbare feiten en valsheid in geschrifte. Dit een en ander is geenszins mijn bedoeling geweest.

Drs. Ing. R.G. de Neve, hoofdredacteur

Hedendaagse adelspretenties in Nederland

“Freiherr von Quast-Juchter” en “Ritter von Lutter”

door Drs. R.G. de Neve

Inleiding

‘De Hoge Raad van Adel heeft mij tot querulant gemaakt [...] We behoren tot de Duitse adelstand. Mijn familie is opgenomen in het Duitse adelsboek. Het originele adelsdiploma van mijn familie ligt thuis’.

Aldus sprak Mr. R.A.U. Juchter van Bergen Quast¹ tijdens het interview dat hij medio 2004 met een verslaggever van het blad *Quote* had. Quast, die zich bij gelegenheid ook presenteert als Freiherr von Quast-Juchter² of Juchter van Bergen baron von Quast, was boos aangezien zijn verzoek met de titel baron in de Nederlandse adel te worden ingelijfd, om formele redenen op een onverbidde nee stuitte. Wat hem betreft, maakte de Nederlandse overheid zich daarmee schuldig aan discriminatie. In zijn ogen was dat vooral in de hand gewerkt door de leugenachtigheid van de Hoge Raad van Adel, die de Minister verkeerd zou hebben geïnformeerd.³

Samen met A.A. Ritter von Lutter – in de burgerlijke stand ingeschreven zonder titel en predicaat – richtte hij de Vereniging Buitenlandse Adel in Nederland op. Deze daad kwam voort, zo vertelt de website van de vereniging, uit een behoefte ‘de in Nederland aanwezige adel met een buitenlands diploma of van buitenlandse adellijke afkomst, bijeen te brengen en te organiseren’ opdat de ‘pluriforme adelscultuur in Nederland’ beter wordt ‘geconserveerd’. De vereniging streeft als doel na het ‘georganiseerd samenbrengen van buitenlandse adel in Nederland en het stelselmatig bevorderen van zijn belangen’ en zou momenteel ‘enige tientallen’ leden hebben. Onder buitenlandse adel verstaat de vereniging de ‘wettelijk erkende en historische adel van de Europese staten buiten Nederland’. Wanneer men het lidmaatschap aanvraagt, dienen ‘gegevens en afschriften van relevante literatuur en archiefstukken b.v. geboorteakten, fotokopieën uit adelsboekjes enz.’ te worden overgelegd. Aangezien de vereniging niet alles wat aspirant-leden beweren voetstoots aanneemt, kan een Commissie van Onderzoek nadere bewijsstukken vragen en zó nodig inlichtingen en advies inwinnen bij derden.⁴

Mede-oprichter Lutter – ‘Ik loop niet te koop met mijn afkomst, maar je hoeft je er ook niet voor te schamen. Je moet er open en eerlijk mee omgaan’ – zag zijn poging te worden ingelijfd eveneens op formele grond schipbreuk lijden. Zijn aspiraties werden onder de kop “Buitenlandse adel voelt zich miskend” in de ochtendkrant *Metro* (19 juli 1999) twee pagina’s breed aan het volk van Nederland voorgelegd. De ministeriële afwijzing raakte hem zeer, zo diep zelfs, dat hij desnoods ‘tot aan zijn dood’ zou doorvechten. De inzet van zijn strijd was niet alleen een

adellijke titel, maar ook het ‘willekeurige en onrechtvaardige beleid’ van de Hoge Raad van Adel, die heeft ‘geblunderd’, waardoor rechtsongelijkheid in de hand is gewerkt. Zo zijn volgens hem de kinderen van prinses Irene, prins en prinsessen de Bourbon de Parme (Spaanse adel), en het geslacht De Lange (Deense adel) wél zonder problemen ingelijfd, terwijl Spanje een adelsstatuut kent dat afwijkt van het Nederlandse en Denemarken een ‘wettelijk adelsstelsel’ zou ontberen.⁵ In *De Volkskrant* van 3 februari 2001 liet Lutter opnieuw op niet mis te verstane wijze van zich horen: ‘Eerst doe je zo’n aanvraag omdat het je leuk lijkt. Als je merkt dat er sprake is van willekeur en mogelijk zelfs van misleiding van het parlement door de minister, dan wordt het een principiële kwestie’.

Zoals gezegd, zagen Mr. R.A.U. Juchter van Bergen Quast en A.A. Lutter zich op formele grond – Duitsland en Tsjechoslowakije (Tsjechië) kennen sinds het einde van de Eerste Wereldoorlog geen wettelijke adel meer – de toegang tot de Nederlandse adel ontzegd. Hun inlijvingsverzoeken zijn getoetst aan het in ons land vigerende adelsbeleid en de boosheid en kritiek van beide indieners betrof dan ook met name de adelsrechtelijke kant van hun zaak. Het genealogische aspect is tot op heden geheel buiten beschouwing gebleven. De afwijzing van hun inlijvingsverzoeken zegt daarom niets over de vraag of zij zich al dan niet terecht beroepen op een (buitenlandse) adellijke afstamming. Teneinde het antwoord daarop te vinden, moet men het domein van het (Nederlandse) adelsrecht en inlijvingsbeleid verlaten en zich op het werkterrein van de genealoog begeven.

Quast en Lutter publiceerden in 1996 in *Nederlandse Genealogieën* elk een artikel over hun familie, dat – zo mag worden verondersteld – mede tot doel had hun inlijvingsverzoeken kracht bij te zetten.⁶ Daarnaast liet Quast nog via enkele andere publicaties van zich horen, waardoor de vermeende adeldom van zijn familie extra onder de aandacht werd gebracht. Hun inlijvingsverzoeken en publicaties⁷, alsmede de media-aandacht die zij zochten en kregen, maken het de moeite waard eens kritisch te kijken naar de manier waarop beiden hun pretenties genealogisch en heraldisch onderbouwden.

In dit artikel staat dan ook de vraag centraal of zij aannemelijk hebben gemaakt dat hun claims serieus genomen dienen te worden.

1 Naamswijziging Quast in Juchter van Bergen Quast bij K.B. van 24 aug. 2001, nr. 01.003931. Zie: *Nederlandse Genealogieën* 13 (2005) 393.

2 Naamswijziging Quast in Von Quast-Juchter (ingeschreven Lords of Counsel and Session te Edinburgh, nr. 27, 757) en idem van diens vader van Quast in Von Quast (ingeschreven Lords of Counsel and Session te Edinburgh, nr. 27, 755) ‘wegens het uitsterven van de tak van Johann Anton von Quast’. Zie: *Nederlandse Genealogieën* 11 (1996) 366. De Lords/Ladies of Council and Session zijn de rechters in het Court of Session, het hoogste civiele gerechtshof in Schotland. Zij worden ook aangeduid als Senator of the College of Justice.

3 *Quote* (nr. 223, juni 2004) 100-108.

4 <http://homepage.mac.com/stlazare/vban/Menu34.html>.

5 *Metro* (29 juli 1999) 12-13.

6 *Nederlandse Genealogieën* 11 (1996) 183-209 (Lutter), 348-377 (Quast).

7 Naast *Nederlandse Genealogieën* betreft het de volgende publicaties: *De Indische Navorscher* 3 (1990) 97-112 (Quast). *De Indische Navorscher* is het tijdschrift van de Indische Genealogische Vereniging; C.E.G. ten Houte de Lange (red.), *Nederland's Wapenboek I* ('s-Gravenhage 1998) 136-139 (Lutter) en 168-169 (Quast); *Genealogisches Handbuch des Adels. Bd. 122 der Gesamtreihe. Adelslexikon Bd. XI* (2000) 104 (Quast); C.E.G. ten Houte de Lange, *Repertorium familiewapens van bekende Nederlandse geslachten. Een overzicht van de wapens van de adel, het patriciaat en aanverwante geslachten van het Koninkrijk der Nederlanden. Band 2* ('s-Gravenhage/Rotterdam 2001) 33 (Lutter) en 116-117 (Quast); *Nederlandse Genealogieën* 13 (2005) 389-396 (Quast).

Afstamming van de familie Quast

Tot nu toe werd drie maal een genealogie van de familie Quast gepubliceerd. De eerste keer gebeurde dit in het boek van Dr. Ds. A.J.C. Krafft over het Antilliaanse patriciaat dat in 1951 verscheen. Als bronnen noemde die auteur ‘familie-aantekeningen in het bezit van de familie op Curaçao’, alsmede een ‘oude genealogie’ van het via meerdere huwelijken aan de familie Quast geparenteerde geslacht Eilbracht. De stamvader van de familie was, zo leest men, *Johannes Quast* (geboren 1599), die te Odenkirchen ten zuiden van Mönchengladbach leefde.⁹ Bijna veertig jaar later (1990) volgde van de hand van R.A.U. Quast een genealogie in *De Indische Navorscher*, die ten opzichte van 1951 twee generaties was opgevoerd. Als stamvader werd genoemd *Werner Quast*, vanaf 1566 vermeld te Gladbach en aldaar overleden in 1603 of 1604.¹⁰ De meest recente genealogie van de familie verscheen in 1996 in *Nederlandse Genealogieën* en was eveneens opgesteld door R.A.U. (von) Quast (-Juchter). Ditmaal werd een afstamming gepresenteerd uit het oeradellijke geslacht *Von Quast*, dat in 1904 is vermeld in *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Adelligen Häuser*.¹¹ De eerste zes generaties waren opgenomen in de vorm van een stamreeks, die hierna verkort is weergegeven.

Stamreeks Quast, volgens genealogie Quast in Nederlandse Genealogieën 11 (1996)

- I. Kerstien von Quast, auf Garz, tr. N.N.
- II. Albrecht von Quast, auf Garz, tr. N.N. von Schlieben.
- III. Joachim von Quast, auf Garz, tr. Catharina von Bocholtz, [dr. van Wilhelm von Bocholtz en Elisa von Hertefeld].
- IV. Werner Quast, geb. vóór 10 jan. 1566, leenman van de abdij Gladbach, overl. omstr. 1603, etc. [GENERATIE I IN 1990]
- V. Antonius Quast, geb. Gladbach ± 1570, tr. vóór 3 aug. 1604 Catharina N.N.
- VI. Johann Quast, geb. ± 1599, leenman en stadhouder van Odenkirchen, † ald. 26 maart 1654, tr. 1e ± 1623 Odilia Blinten; tr. 2e Wickrathberg 18 febr. 1645 Mergen Kalbs [GENERATIE I IN 1951].

In een voetnoot deelde de auteur mee dat de generaties I-IV waren ontleend aan een achttiende-eeuwse manuscriptgenealogie, getiteld ‘Stammreihe und Nachkommen der Herren von Quast’¹². Verder merkte hij op dat ‘de filiatie [...] in sterke mate overeen[komt] met de gegevens in het *Gothaisches Genealogi-*

sches Taschenbuch der Adelligen Häuser (1904)’. Hij doelde daarmee, zo blijkt, op de generaties I en II, die op pagina 676 van het *Taschenbuch* vermeld staan. Generatie II vinden we daar als vader van een *Christoph von Quast*, uit wie het verdere nageslacht stamt. Generatie III, de schakel tussen *Werner Quast* en diens vermeende adellijke voorgeslacht, wordt in het *Taschenbuch* niet genoemd.

Opgemerkt dient te worden, dat de auteur met een achttiende-eeuwse genealogie als enige bron natuurlijk zelf aantoonde onvoldoende bewijs te hebben voor de veronderstelling dat *Werner Quast* uit het adellijke geslacht *Von Quast* stamde. Toch trok hij die conclusie niet. Cruciaal voor de gepresenteerde afstamming is de aanwezigheid van generatie III. Met betrekking tot het echtpaar *Joachim von Quast-Catharina von Bocholtz* ontbreekt desondanks elke verwijzing naar een archiefbron die het bestaan van beide echtelieden zou kunnen bevestigen.

Volgens de genealogie *Quast* moet *Catharina von Bocholtz* een dochter zijn geweest van *Wilhelm von Bocholtz* en *Elisa von Hertefeld*. In het werk van A. Fahne, getiteld *Die Dynasten, Freiherren und jetzigen Grafen von Bocholtz*¹³, wordt over een echtpaar *Von Quast-Von Bocholtz* echter niet gerept. In deze bij het Centraal Bureau voor Genealogie te raadplegen publicatie komt de naam *Quast* überhaupt niet voor. Wel vindt men over *Elisa(beth) von Hertefeld* dat zij als erfgename van haar vader *Johann von Hertefeld* in 1473 werd beleend met het goed Ingenraide (Ingenraed) in het kerspel Wankem. Zij trouwde twee maal, eerst met *Wilhelm von Bocholtz* en in 1489 met *Johann von Barl zu Diepraem*.¹⁴ Uit het eerste huwelijk sprongen naast twee zoons drie dochters, waarvan er twee waren getrouwd. Van de jongste dochter *Catharina* treft men behalve haar naam geen gegevens aan, maar zij moet dus in elk geval vóór 1489 zijn geboren, terwijl haar vermeende kleinzoon *Antonius Quast* volgens de genealogie *Quast* in *Nederlandse Genealogieën* (1996) omstreeks 1570 ter wereld kwam.

Daarbij komt nog dat de familie¹⁵ ten behoeve van haar publicatie in *De Indische Navorscher* (1990) genealogisch onderzoek in Duitsland heeft laten verrichten. Op grond van de resultaten daarvan werd de door *Krafft* gepubliceerde genealogie met twee generaties opgevoerd. Wat echter onvermeld bleef, was de mededeling van onderzoeker C. Goeters te Wickrathberg met betrekking tot generatie VI (*Johann Quast*), die als volgt luidde: ‘für seine Eltern fehlt bisher der Hinweis’¹⁶. De filiatie V-VI in bovenstaande stamreeks is dus niet aangetoond.¹⁷

8 Zie hiervoor ook: R.G. de Neve, ‘Genealogiebeoefening en adellijke pretenties. Noblesse d’obscurité tijdens de Republiek en het Koninkrijk’, in: *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie* 59 (2005) 117-152, ald. 139-140.
 9 A.J.C. Krafft, *Historie en oude families van de Nederlandse Antillen. Het Antilliaanse patriciaat* (’s-Gravenhage 1951) 269-275, ald. 270.
 10 *De Indische Navorscher* 3 (1990) 97-112.
 11 *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Adelligen Häuser. Der in Deutschland eingeborene Adel (Uradel)* 5 (1904) 675-681.
 12 Deze titel spoot niet met het Duitse gebruik en sluit meer aan bij de manier waarop in de Nederlanden gedurende de landsheerlijke tijd en tijdens de Republiek over de ongetitelde adel werd gesproken (de Heren van Wassenaer, van Brederode, van Teylingen, van Borselen, etc.). Een en ander doet twijfel rijzen over de vraag of het hier om een authentiek document gaat. Is dat laatste het geval, dan ligt een titel als ‘Stamtafel(n) des Geschlechts/der Familie von Quast’ (de ‘*Taschenbuch-Quasts*’ behoorden tot de ongetitelde adel) of ‘Stamtafel(n) der Freiherren/Grafen von Quast’ (in het geval dat die familie de titel Freiherr/Graf zou hebben gevoerd) meer voor de hand. ‘Herren von Quast’ hebben nooit bestaan, wel bijvoorbeeld [...] v. Quast, Herr auf Garz, Herr auf Radensleben of Herr auf Küdow.
 13 A. Fahne, *Die Dynasten, Freiherren und jetzigen Grafen von Bocholtz. Beitrag zur alten Geographie, Rechts-, Sitten- und Culturgeschichte des Niederrheins*. 1. Bd., 1. Abt. *Geschichte der verschiedenen Geschlechter Bocholtz und die alten Zustände am Niederrhein* (Keulen 1863); A. Fahne, *Die Dynasten, Freiherren und jetzigen Grafen von Bocholtz nebst Genealogie derjenigen Familien, aus denen sie ihre Frauen genommen. Mit urkundlichen Belegen*. 1. Bd., 2. Abt. *Geschichte von hundertsechs Rheinischen, Niederländischen und Westphälischen hervorragenden Geschlechtern. Ergänzungs-Band zu meinen Geschichts-Werken über die Cölnischen, Bergischen, Jülichischen, Clevischen, Mörsischen und Westphälischen Geschlechter* (Keulen 1859); Ibidem, 2. Bd. *Urkundenbuch* (Keulen 1860); Ibidem 3. Bd. *Bronnik der Abtei Gladbach* (Keulen 1856); Ibidem 4. Bd. *Die Aufschwörungen, Grab-*

und Denkmale der Familie Bocholtz, sammt den Aufschwörungen und Ritterzetteln des Oberquartiers von Gelderland, einer historischen Einleitung und einer Anweisung die alten Abnetafeln auf jetzige Formen zurückzuführen (Keulen 1857). Aan dit omvangrijke werk werd in geen van de publicaties over de familie Quast refereerd.
 14 Fahne, 1. Bd., 1. Abt., 316 en ‘Stamtafel der Familie von Hertefeld’ (opgenomen onder de ‘Zusätze und Verbesserungen zu den fünf Abtheilungen mit den Stammtafeln der Geschlechter Bentink, Hertefeld, Geldern, Mansfeld, Pesch, Schenk von Nydeggen, Westerholt, Wynbergen’).
 15 Voor zover schrijver dezes bekend worden/werden de pretenties van Mr. R.A.U. Juchter van Bergen Quast gesteund door zijn vader (wifjen U.R. ‘Freiherr von Quast’), zijn twee jongere broers en een neef van zijn vader. Zij voeren allen naast de familienaam *Quast* ook de familienaam *Von Quast-Juchter* of *Von Quast*. Zie: *Nederlandse Genealogieën* 11 (1996) 366-368. Mr. Quast treedt steeds op als auteur van de publicaties over zijn familie en is de indiener van het inlijvingsverzoek. De in dit artikel vervatte kritiek is dan ook vooral aan zijn adres gericht.
 16 ‘Anfänge der Familiengeschichte Quast im Bereich der Herrschaften Odenkirchen, Rheydt und Wickrathberg’, Bijlage bij brief C. Goeters te Wickrathberg aan R.A.U. Quast te Zwijndrecht, d.d. 29 november 1988 in Familiedossier Quast bij het C.B.G. (Collectie Familiedossiers C.B.G.-Algemeen). Deze brief is bij het C.B.G. ingeboekt op 12 december 1989.
 17 Het kan natuurlijk zo zijn dat het genealogisch onderzoek in Duitsland in een later stadium wel het gewenste resultaat heeft opgeleverd en dat de brief waarin één en ander aan de familie werd meegedeeld niet in het dossier Quast bij het C.B.G. terecht is gekomen. Na vergelijking van de brief van 29 november 1988 (zie vorige noot) met de genealogieën Quast in *De Indische Navorscher* (1990) en *Nederlandse Genealogieën* (1996) krijgt men echter niet de indruk dat er tussen november 1988 en 1996 met betrekking tot de generaties V en VI wezenlijk nieuwe inzichten zijn ontstaan.

Een en ander maakt het onaannemelijk dat er ooit een echtpaar *Joachim von Quast-Catharina von Bocholtz* heeft bestaan. Deze constatering vindt een extra voedingsbodem in het feit dat Fahne in zijn bovengenoemde werk ook de genealogieën opnam van 106 'Rheinische, Niederländische und Westphälische hervorragende Geschlechter' en zich daarbij met betrekking tot eventuele nakomelingen van *Joachim von Quast* en *Catharina von Bocholtz* in absoluut stilzwijgen hulde.¹⁸ Blijkbaar rekende de auteur hen – zo zij al bestonden – niet tot de door hem behandelde 'hervorragende Geschlechter'.

Dat de familie het allemaal anders ziet, bleek opnieuw uit haar bijdrage aan *Nederland's Wapenboek* (1998), waarin men leest dat de inzender (*R.A.U. Quast*) 'rechtstreeks in wettige en mannelijke lijn uit het hiervoor beschreven geslacht' (het oeradellijk geslacht *Von Quast*, RdN) stamt. Tevens treft men de mededeling aan dat de 'hier beschreven tak van het geslacht met *Joachim Quast* auf Garz definitief uit Brandenburg [is] vertrokken' en dat genoemde *Joachim* trouwde met *Catharina von Bocholtz*, 'uit Rijnlandse oeradel'.¹⁹ In *Nederlandse Genealogieën* (2005) werd wederom aan de adellijke afstamming gerefereerd met de vermelding dat de familie *Juchter van Bergen Quast* 'om uiting te geven aan de Duitse adellijke oorsprong' tevens de naam *Von Quast-Juchter* voert, al dan niet voorafgegaan door de titel Freiherr of baron.

Rekening houdend met wat tot nu toe voor het voetlicht werd gebracht, kan de zienswijze van de familie niet serieus genomen worden, te meer daar in *Adelslexikon* (2000) onder de kop 'Quast (1789)' het volgende is vermeld (onderstrepingen van mij, RdN): 'Aus dem Rheinland²⁰ stammendes Geschlecht, dessen Stammreihe in (Mönchen-)Gladbach mit *Werner Quast*, urkundlich 1586, † um 1603, beginnt'.²¹ De "vader" van *Werner Quast*, *Joachim von Quast*, bleef dus buiten beeld. Was een achttiende-eeuwse handschriftgenealogie ook voor de redactie van het *Adelslexikon* een te licht bewijs?

Resumerend kan worden gesteld dat de beweerde afstamming van de familie *Quast* uit het Duitse oeradellijke geslacht *Von Quast* niet is aangetoond en dat *Johann Quast* (generatie VI in bovenstaande stamreeks en generatie I bij *Krafft*) nog steeds als haar oudst bewezen stamvader moet worden beschouwd.

Adeldom van de familie Quast

In de geschiedenis van de familie *Quast* zijn 1789 en 1790 belangrijke en gedenkwaardige jaren. Op 16 maart 1789 verhiel *Karl IV Theodor*, keurvorst van de Palts en van Beieren, *Johann Anton Quast* (1761-?) in de adelstand onder toekenning van het predicaat Von. Tijdens het rijksvicariaat van genoemde keurvorst, dat duurde vanaf het overlijden van keizer *Joseph II* op 20 februari

1790 tot de kroning van keizer *Leopold II* op 9 oktober 1790, werd daaraan op 1 september van dat jaar nog de titel Freiherr toegevoegd.²² De genobiliteerde komt onder nummer Xb,2 voor in de genealogie *Quast* in *Nederlandse Genealogieën* (1996). Aangezien de keurvorst handelde in de hoedanigheid van rijksvicaris, was de aan *Johann Anton von Quast* verleende titel een zogeheten rijks-titel.²³ De rijksvicarissen, die in de loop van de zeventiende eeuw het recht hadden verkregen adeldom te verlenen, maakten daarvan ook gretig gebruik. Vooral de weldoener van *Johann Anton (von) Quast* strooide kwistig met adelsgunsten om zich heen. Zijn rijksvicariaat in 1790, dat nog geen acht maanden duurde, leverde maar liefst 113 verheffingen in de Adelstand, 57 verheffingen in de Freiherrenstand en 79 verheffingen in de Grafenstand op. Een waarnemer schreef naar aanleiding van deze keurvorstelijke gulheid dat 'Grafen- und Freiherrenbriefe' voor 'ein Spottgeld' te koop waren, terwijl men volgens hem 'gemeinere oder niedere Adelsbriefe' tegen de tijd dat het vicariaat afliep 'beinahe umsonst, fast wie blasse Visitencharten', kon bemachtigen. De waarde van de adelsdiploma's die door de rijksvicarissen werden afgegeven, was daardoor tot een dieptepunt gezakt en Pruisen zag daarin zelfs aanleiding zijn onderdanen te verbieden nog langer dergelijke adelsgunsten te accepteren.²⁴ Hoe het ook zij, feit blijft dat "onze" familie *Quast* sinds 1789 een adellijke tak rijk was. In het licht daarvan is het merkwaardig dat de stichter van deze tak, *Johann Anton (von) Quast*, alleen vermeld staat in de genealogie *Quast* in *Nederlandse Genealogieën* (1996) en in de oudere publicaties over de familie niet werd genoemd.

In het in 1789 aan hem verleende adelsdiploma kan men onder andere het volgende lezen (onderstrepingen van mij, RdN): 'Wann Wir nun gnädigst angesehen, wahrgenommen u[nd] betrachtet haben die Ehrbarkeit, adeliche Sitten, gutes Herkommen, Tugend, Verstand u[nd] Geschicklichkeit, womit der in Unserer Residenz Düsseldorf sich häusslich niedergelassene *Iohann Anton Quast* aus Unserem Herzogthum Jülich begabt ist, und Wes derselbe unterthänigst gebetten, ihme, seiner Eheconsortin *Eleonorae*, gebohrner *Lenèe*, und seiner ehelichen Nachkommenschaft das Praedicat Von huldreichest beizulegen, sohin durch diese Standeserhöhung selbigen aufzumuntern, sich um das Vaterland desto verdienter zu machen. Als haben Wir in Betracht vorberührten ehrlichen Herkommens, adelicher Sitten, Tugenden u[nd] Geschicklichkeit, [au]s Kraft Unserer Voreltern löblicher Gedächtniss von weijland Römischen Kaijser- u[nd] Königinen erworbenener u[nd] wohl hergebrachter Regalien u[nd] Freijheiten, auch eigener, als Churfürst von der Pfalz habender Macht u[nd] Hoheit, genanntem *Iob[ann] Anton Quast* die besondere Churfürst[ich]e Gnade gethan, und mit wohlbedachtem Gemüth guten Rath, und rechtem Wissen, denselben nebst dessen auch schon gemeldeter Eheconsortin *Eleonora* und dessen ehelichen Leibeserben, Descendenten u[nd] Nachkommen,

18 Fahne, 1. Bd., 2. Abt.

19 Ten Houte de Lange (red.), *Nederland's Wapenboek* I, 168.

20 De oeradellijke *Von Quasts* stammen uit Anhalt.

21 *Genealogisches Handbuch des Adels. Bd. 122 der Gesamtreihe. Adelslexikon Bd. XI* (2000) 104. Deze reeks wordt uitgegeven door het Deutsche Adelsarchiv in Marburg.

22 Zie voor beide adelsgunsten: M. Gritzner, *Standes-Erhebungen und Gnaden-Acte Deutscher Landesfürsten während der letzten drei Jahrhunderte. I. Band. Anhalt bis Bayern* (Görlitz 1880) 177, 187a-188.

23 In het Heilige Roomse Rijk was het recht op het verlenen van adeldom voorbehouden aan de keizer, de rijksvicarissen (sinds de zeventiende eeuw bij afwezigheid van een keizer), een aantal hofpaltsgraven (sinds de zeventiende eeuw en alleen toegevoegd tot verheffingen in de Adelstand) en de aartshertogen van Oostenrijk (sinds de vijftiende eeuw). Hofpaltsgraven en Oostenrijkse aartshertogen dankten hun recht op het verlenen van adeldom aan de keizer. Naast de keizer maakten enkele landsvorsten (de koning van Bohemen, de Pfalzgraf bei Rhein, de hertog van Beieren, de keurvorst van Brandenburg/koning van Pruisen en een aantal geestelijke rijksvorsten) op eigen titel eveneens aanspraak op en gebruik van het recht tot adelsverlening.

De rijksvicarissen namen na het overlijden of bij langdurige ziekte van de keizer het bestuur over het rijk waar. In het eerste geval duurde het rijksvicariaat totdat er een

nieuwe keizer was gekroond. Zij waren alleen gerechtigd tot het verheffen in de lagere adel (Adelstand, Ritter, Freiherren en Grafen). Vanaf de veertiende eeuw berustte het rijksvicariaat bij de Pfalzgraf bei Rhein en de hertog van Beieren gezamenlijk ('für die Lande des Rheins, Schwabens und des Fränkischen Rechts', het zogeheten Rheinisches Reichs-Vicariat) en de paltsgraaf (later hertog) van Saksen (in dat deel van het rijk waar het Saksische recht gold). Zie: Gritzner, *Standes-Erhebungen und Gnaden-Acte. I. Band*, 30; G. Freiherr v. Frölichsthal, 'Nobilitierungen im Heiligen Römischen Reich', in: S. Freiherr v. Elverfeldt-Ulm (ed.), *Adelsrecht. Entstehung-Struktur-Bedeutung in der Moderne des historischen Adels und seiner Nachkommen* (Limburg a/d Lahn 2001) 67-119; www.adelsrecht.de.

Het Heilige Roomse Rijk hield met de abdicatie van keizer Franz II op 6 augustus 1806 formeel op te bestaan. Op 12 juli daaraan voorafgaand was de Rijnbond opgericht, een onder Frans protectoraat staande confederatie van staten die in het westen en zuiden van het Duitse rijk lagen. Na Pruisens nederlaag in de Frans-Pruisische Oorlog van 1806 (Slag bij Jena) en het daarop gesloten Verdrag van Tilsit in 1807 sloten ook de overige Duitse staten, met uitzondering van Pruisen en Oostenrijk, zich bij de Rijnbond aan. Keizer *Franz II* was sinds 1804 ook keizer (*Franz I*) van Oostenrijk. Na de ondergang van het Heilige Roomse Rijk ging het recht op het verlenen van adeldom over op alle Duitse landsvorsten.

24 Freiherr v. Frölichsthal, 'Nobilitierungen im Heiligen Römischen Reich', 72.

mann- u[nd] weiblichen Geschlechts, in den Stand und Grad des Reichs-Adels, als recht Edelgebohrne, auch Rittermässige Edelleuthe erhoben, gesezet, und gewürdiget [...] Zu mehrerer Bekräftigung und Zeugnuß solcher Erhebung in vorberührten Reichs-Adelstand haben Wir vielbesagtem Ioh[ann] Anton Quast, dessen Eheconsortin Eleonorae [...] die fernere Gnade gethan und denenselben künftighin folgendes adeliches Wappen allzeit zu führen gnädigst gegönnet und erlaubt [...]'.²⁵

De tekst van het diploma maakt duidelijk dat er sprake was van een Standeserhöhung en verder dat de genobiliteerde tot een familie behoorde, die noch het predicaat Von, noch een adellijke titel voerde. De adeldom van *Johann Anton von Quast* werd bevestigd en niet bestaakt, erneuert of anerkannt.²⁶ Dit is opnieuw een aanwijzing dat de beweerde afstamming van de familie *Quast* uit het oeradellijke geslacht *Von Quast* onaannemelijk is.

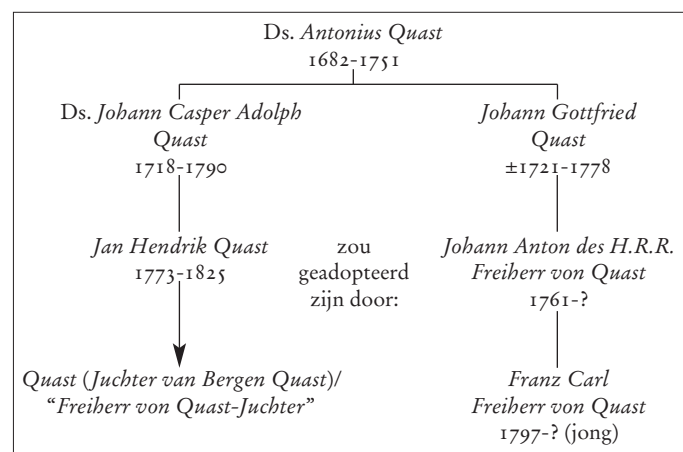
Met *Johann Anton des H.R.R. Freiherr von Quast* heeft de familie met betrekking tot haar vermeende adeldom een tweede troef in handen. Overigens leek het er aanvankelijk op dat zij daarvan weinig profijt zou trekken. De genobiliteerde had namelijk uit zijn in 1788 gesloten huwelijk met *Eleonore von Lenné* slechts een dochter (getrouwd met *Mathias Faure*) en een zoon, die blijkens *Nederlandse Genealogieën* (1996) waarschijnlijk jong overleed. Met hem stierf de geadelde tak van de familie *Quast* dus uit, wat wordt bevestigd door de in noot 22 genoemde publicatie van *Gritzner*, waarin achter de naam *Quast* een kruisteken staat om aan te geven dat het een uitgestorven familie betreft. Over het tijdstip waarop dat gebeurde, geeft de genealogie *Quast* in *Nederlandse Genealogieën* (1996) geen uitsluit. De overlijdensdatum van zowel vader als zoon is onbekend. Op basis van het werk van *Gritzner* valt daarover toch wel iets te zeggen.

Bij de niet uitgestorven geslachten staat onder andere vermeld wanneer en in welke klasse (Edlenklasse, Ritterklasse, Freiherrnklasse, Grafenklasse) zij in Beieren waren 'imm[atrikuleri]'. Hetzelfde gebeurde bij families die na hun Immatrikulierung waren uitgestorven. Met immatrikuleri werd bedoeld dat de desbetreffende families werden ingeschreven in de *Königlich Bayerische Adelsmatrikel* die van 1809 tot in 1918 werd bijgehouden. Opname in dit register was een voorwaarde om in openbare akten als adellijk te worden erkend.²⁷ De meeste door *Gritzner* genoemde families met een adelsdiploma dat dateerde van rond 1790, werden omstreeks 1810-1816 in de *Adelsmatrikel* ingeschreven. In het geval van de familie *Quast* wordt van een dergelijke inschrijving geen melding gemaakt. Hieruit kan de conclusie worden getrokken dat de tak van *Johann Anton von Quast* mogelijk omstreeks 1810-1816 reeds was uitgestorven.

Desondanks claimt de huidige familie zijn adeldom en laat zij weinig gelegenheden onbenut die pretentie uit te dragen. Zo gebeurde dit nog naar aanleiding van het overlijden op 7 februari 2006 van *U.R. Quast*, vader van *Mr. R.A.U. Juchter van Bergen Quast*, die blijkens zijn overlijdenskaart als *Freiherr von Quast* overleed. Hoe kan dit? Het antwoord is eenvoudiger dan men misschien denkt. Het adellijk bloed bleef volgens de familie na-

melijk stromen doordat *Johann Anton des H.R.R. Freiherr von Quast* zijn op Curaçao wonende, twaalf jaar jongere volle neef *Jan Hendrik Quast* (1773-1825) met koninklijke Beierse toestemming adopteerde. In *Nederlandse Genealogieën* (1996), waar de adoptie voor het eerst werd genoemd, staat overigens foutief vermeld dat *Jan Hendrik Quast* (XI) door zijn oom werd geadopteerd. Deze vergissing is mogelijk veroorzaakt doordat *Johann Anton des H.R.R. Freiherr von Quast* (Xb, 2) niet als gezinshoofd in een volgende generatie, maar met zijn kinderen onder zijn ouders in de genealogie werd opgenomen.

De voor de familie zo gedenkwaardige adoptie zou hebben plaatsgevonden tussen 1 januari 1806 (begin koningschap *Maximiliaan I Joseph van Beieren*²⁸) en 9 augustus 1825 (sterfdatum van de geadopteerde). Indien wat eerder werd gezegd over het tijdstip waarop de geadelde tak van de familie uitstierf juist is, kan *Jan Hendrik Quast* vermoedelijk niet later dan omstreeks 1816 zijn geadopteerd. Overigens bleef zowel in *Adelslexikon* (2000) als in *Nederlandse Genealogieën* (1996) onvermeld, dat de adeldom van zijn neef via adoptie op hem en zijn nakomelingen was overgegaan.

Dat de adeldom van *Johann Anton des H.R.R. Freiherr von Quast* via een door de koning van Beieren goedgekeurde adoptie was overgegaan op zijn familie op Curaçao, vindt men vermeld in *Nederland's Wapenboek* (1998): 'Blijkens een verklaring van het Heroldsamt²⁹ (met afstammingsbewijzen op 11 maart 1997 gedeponereerd bij notaris Mr. J.K. Schmitz³⁰) te Berlijn, werd wegens het uitsterven van de tak van *Johann Anton Freiherr von Quast* diens adelspredicaat Von en titel Freiherr met koninklijke Beierse toestemming door adoptie overgedragen op de kapitein der artillerie *Jan Hendrik Quast*'. In het midden werd gelaten op welke overwegingen het Heroldsamt zijn verklaring baseerde, wanneer die verklaring werd afgegeven en hoe de desbetreffende passage letterlijk luidde. Gelet op het belang van deze verklaring, zou het zeker niet hebben misstaan, indien daaruit letterlijk was geciteerd.

Over adoptie was het tot 1919³¹ geldende Duitse adelsrecht duidelijk: 'Vererbung des Adels [gab es] nur durch legitime, ehe-

25 <http://homepage.mac.com/stlazare/jvbq.com//official%20website.html>.

26 *Genealogisches Handbuch des Adels* maakt onderscheid tussen deze vier mogelijkheden, waar wordt gesproken over een 'Diplom eines römisch-deutschen Kaisers, seines Reichsvikars oder Stellvertreters (Reichsbriefadel) bzw. eines deutschen Landesfürsten oder seiner Regierung (Landesbriefadel), wodurch der Adel des Geschlechts begründet, bestätigt, erneuert, anerkannt wird'. Zie: *Genealogisches Handbuch des Adels*. Bd. 106 der Gesamtreihe. *Adelige Häuser A*. Bd. XXIII (1994) xiii.

27 Zie: *Genealogisches Handbuch des in Bayern immatrikulierten Adels*. Bd. I t/m XXV (1950-2004); www.adelsrecht.de.

28 *Maximiliaan I Joseph* koning van Beieren (1756-1825) dankte zijn waardigheid aan *Napoleon Bonaparte*. In 1799 was hij zijn verre verwant *Karl IV Theodor* opgevolgd als (22e) keurvorst van de Palts en (7e) keurvorst van Beieren.

29 Van deze verklaring werd in eerdere publicaties van de familie geen melding gemaakt. Wellicht wordt hier bedoeld op het Pruisische Heroldsamt, dat heeft bestaan van 1855 tot 1920 en in het koninkrijk Pruisen met adelszaken was belast (te vergelijken met de Hoge Raad van Adel in ons land). Aangezien de Deutsche Adelsge-

nossenschaft (DAG) (opgericht te Berlijn in 1874) het wenselijk vond dat werd doorgestaan met de behandeling van adels(rechtelijke)zaken, viel op de 'Adelstag' van 1923 het besluit tot oprichting van de Adels-Prüfungs-Ausschuss (APA) (samen met de DAG opgeheven in 1945). In 1949 werd met de oprichting van de Ausschuss für adelsrechtliche Fragen – sinds 1977 Deutscher Adelsrechtsausschuss (ARA) geheten – de draad weer opgepakt. Hoewel ten gevolge van gevechtshandelingen tijdens de Tweede Wereldoorlog veel aan het APA overgedragen archiefmateriaal van het Heroldsamt ('Spezialia' en 'Generalia') verloren ging, zijn er ruim 8.300 'Spezialia-Akten' bewaard gebleven. Deze stukken hebben betrekking op in 'Preussen beheimatete Adelsfamilien oder den Adel beanspruchende Geschlechter'. Zie: <http://home.foni.net/~adelsforschung>.

30 Waar deze notaris was gevestigd, werd niet vermeld.

31 De Weimarer Reichsverfassung van 11 augustus 1919 (van kracht geworden op 14 augustus daaraanvolgend) maakte een einde aan de 'offentlich-rechtliche' voorrechten die personen genoten op grond van geboorte of stand en bepaalde verder dat er geen nieuwe adelsverleningen meer plaats zouden vinden. Duitsland kent sinds

liche Abstammung vom biologischen Vater, nicht dagegen durch Adoption oder andere juridische Übertragungsformen' omdat 'eine private Verfügung über den Adel nicht möglich war'. Het geadopteerde kind van een edelman moest net als elke andere burger 'beim Landesherrn um Nobilitierung nachsuchen'. Het bij adoptie laten overgaan van een adellijk predicaat en een adellijke titel 'bedurfte der ausdrücklichen landesfürstlichen Genehmigung'.³² Bij adoptiefkinderen die de naam en titel van hun adellijke adoptievader rechtmatig voerden, was er de facto en de jure dus sprake van een nieuwe adelscreatie door 'Erhebung in den Adelstand'. Het ging daarbij (onderstrepingen van mij, RdN) 'jedoch in aller Regel um eine Neunobilitierung und nicht um eine Ausdehnung des Adels der Adoptivelteren auf den Adoptierten'. 'Adelsausdehnung lag nur dann vor' wanneer een landsvorst op verzoek van een genobilitieerde 'den Adelsrang z.B. auch seinen Geschwistern zugestand'. Adelsrechtelijk maakte een adoptie met 'Neunobilitierung' de geadopteerde tot stamvader van een nieuw geslacht, aan wie meestal een familiewapen werd toegekend dat afweek van dat van zijn adoptievader.³³

Volgens het destijds geldende Duitse adelsrecht moest *Jan Hendrik Quast*, aangenomen dat hij werkelijk door zijn adellijke neef was geadopteerd, dus een verzoek doen om met titel Freiherr en predicaat Von in de adelstand te worden verheven. Alleen dan kon hij de titel en het predicaat van zijn neef en adoptievader "overnemen", mits zijn verzoek werd ingewilligd natuurlijk. Vervolgens zal de bevestiging van zijn adeldom, zoals bij elke nieuwe adelscreatie, zijn vastgelegd in een adelsdiploma en zal hem tegelijkertijd een nieuw, adellijk wapen zijn toegekend.

Het verhaal dat de familie vertelt (Adelsausdehnung in plaats van Neunobilitierung), moet worden gezien als een onjuiste voorstelling van zaken. Zij probeert de lezers van haar publicaties te overtuigen van het feit dat een koninklijk ja jegens een adoptie haar voorvader *Jan Hendrik Quast* automatisch tot een Beiers edelman maakte. Bovendien is dit alles uitsluitend gefundeerd op 'een verklaring' van de Gouverneur van de Nederlandse Antillen van een niet nader genoemde datum, die op 9 maart 1993 notarieel (notarissen *Smeets* en *Druncks* te Maastricht) werd 'bevestigd door akte van verklaring'.³⁴ Nu weet elke (serieuze) genealoog dat het gevaarlijk is al te zeer te vertrouwen op verklaringen van hooggeplaatste personen of bekleders van publieke ambten, waaruit een bepaalde afstamming of adeldom moet blijken. De geschiedenis heeft immers meer dan eens laten zien dat zij in dergelijke gevallen, gewild dan wel ongewild, niet per se de waarheid hoeven te spreken. Voor het leveren van genealogisch bewijs dient men, voor zover mogelijk, boven alles de primaire bronnen te laten spreken. Aan de verklaring van de gouverneur mag dan ook geen bewijskracht worden toegekend. Navraag bij het Nationaal Archief van de Nederlandse Antillen le-

verde overigens de mededeling op, dat in de door deze instelling beheerde archieven (onder andere het archief van het Kabinet van de Gouverneur, 1951-1990) geen verklaring van de Gouverneur van de Nederlandse Antillen te vinden is, 'waarbij de adoptie van een familielid van de familie *Quast* bevestigd wordt'. Het Kabinet van de Gouverneur berichtte eveneens negatief ('wij moeten u helaas informeren dat wij na een grondig onderzoek in de zaak "Familie Quast" geen bewijskracht konden vinden met betrekking tot de adoptie van de heer Jan Hendrik Quast. Dit heeft vooral te maken met het feit dat onze "burgerzaken" [lees registers Burgerlijke Stand] pas in het jaar 1831 was begonnen en alle rechtsfeiten die voorheen zijn gebeurd niet geregistreerd werden in onze registers').³⁵

Aan het adoptieverhaal (inclusief de "overdracht" van adeldom) moet dan ook geen waarde worden gehecht, te meer daar de familie in haar publicaties geen enkel authentiek document opvoerde dat daarop betrekking heeft. Gedacht kan worden aan de akte van adoptie, het verzoek van *Jan Hendrik Quast* om Standeserhebung, het aan hem verleende adelsdiploma en eventuele correspondentie tussen de adellijke tak in Duitsland en zijn verwanten op Curaçao. Uit de publicaties van de familie blijkt niet dat zij serieus naar dergelijke bewijzen – bijvoorbeeld in het Bayerische Hauptstaatsarchiv in München – heeft gezocht. Dat is jammer, aangezien we nu niet weten of zij misschien wel zou hebben gevonden wat ervaren onderzoekers als *Von Frank* en *Gritzner* niet boven water wisten te krijgen. Van de door hen gepubliceerde Standeserhebungen en Gnadenakte staat er namelijk niet één op naam van *Jan Hendrik Quast*. Verder zijn hij en zijn nakomelingen nooit ingeschreven in de *Königlich Bayerische Adelsmatrikel* en komen zij daarom ook niet voor in *Genealogisches Handbuch des in Bayern immatrikulierten Adels*.³⁶ Bij *Jan Hendrik Quast* is een Neunobilitierung dus achterwege gebleven en geconstateerd moet worden dat hij dan ook nimmer tot de adel van enige Duitse staat heeft behoord en bijgevolg ook nooit de titel Freiherr (Reichsfreiherr)³⁷ heeft gevoerd.

Zoals bekend zijn adellijke titels en predicaten in Duitsland sinds 1919 onderdeel van de familienaam. De historische adel van Duitsland wordt gevormd door personen met een voorvader die in 1919 in de (Duitse) burgerlijke stand met een adellijke titel en/of predicaat stond ingeschreven en van wie zij in wettige, mannelijke lijn afstammen. Als vaststaand mag worden aangenomen dat geen enkel lid van de familie *Quast* ooit bij enige burgerlijke stand als adellijk bekend stond. De familie staat in Duitsland niet te boek als Freiherr en behoort niet tot de historische adel van Duitsland. Door de titel Freiherr en het predicaat Von in haar naam te voeren, handelt zij dus in strijd met het thans geldende Duitse naamrecht.

Het adoptieverhaal, dat *Johann Anton (von) Quast* tot hoofdrolspeler in de geschiedenis van zijn familie maakt, werd, zoals

1919 dus geen wettelijke adel meer of anders geformuleerd: in Duitsland vormt adeldom geen instelling van openbaar recht meer. Opnames in *Genealogisches Handbuch des Adels* moeten volgens het Deutsche Adelsarchiv dan ook puur in historisch-genealogische en niet in adelsrechtelijke zin worden opgevat en hebben nadrukkelijk ook niet de intentie afbreuk te doen aan het thans in Duitsland geldende naamrecht.

32 *Genealogisches Handbuch des Adels*. Bd. 106 der Gesamtreihe (1994) IX-X; www.adelsrecht.de/Lexikon/A/Adoption/adoption.html; www.genealogienetz.de/misc/nobility_faqs.html (waar men een Engelstalig artikel aantreft van *Gilbert von Studnitz*, getiteld The German Nobility).

33 S. Freiherr v. Elverfeldt-Ulm, 'Adelsrecht im deutschsprachigen Raum', in: S. Freiherr v. Elverfeldt-Ulm (ed.), *Adelsrecht. Entstehung-Struktur-Bedeutung in der Moderne des historischen Adels und seiner Nachkommen* (Limburg a/d Lahn 2001) 11-45, ald. 23-24.

34 Een dergelijke akte heeft geen enkele bewijskracht, aangezien de notaris slechts registreert dat hem op de desbetreffende datum door een zeker persoon een bepaald document ter hand werd gesteld. Zowel de echtheid van het document als de juistheid van de inhoud wordt door hem niet gecontroleerd.

35 E-mail E. Gibbes aan R.G. de Neve, d.d. 29 maart 2006, Archief R.G. de Neve, Dossier Lutter-Quast. Brief Kabinet van de Gouverneur van de Nederlandse Antillen aan R.G. de Neve, d.d. 11 januari 2007. Archief R.G. de Neve, Dossier Lutter-Quast.

36 Zie: K.F. von Frank, *Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die Österreichischen Erblande bis 1806 sowie kaiserlich österreichische bis 1823 mit einigen Nachträgen zum "Alt-Österreichischen Adelslexikon" 1823-1918* 5 dln. (Schloss Sefteneegg, Niederösterreich 1967-1974); M. Gritzner, *Standes-Erhebungen und Gnaden-Acte Deutscher Landesfürsten während der letzten drei Jahrhunderte*. I. Band. Anhalt bis Bayern (Görlitz 1880); M. Gritzner, *Standes-Erhebungen und Gnaden-Acte Deutscher Landesfürsten während der letzten drei Jahrhunderte* (Görlitz 1881) [bevat de *Standeserhebungen* door de andere landsvorsten; op het titelblad ontbreekt de vermelding II. Band.]; *Genealogisches Handbuch des in Bayern immatrikulierten Adels*. Bd. I t/m XXV (1950-2004).

37 Omstreeks het midden van de negentiende eeuw gingen vele Duitse edelen, wier familie onder het Heilige Römische Reich door de keizer of de rijksvicarissen was geadeld, zich bij privégelegenheden Reichsfreiherr of Reichsgraf noemen in plaats van Freiherr of Graf. Daarmee wilden zij zich onderscheiden van later genobilitieerden. Met het voeren van deze titels overtraden zij echter het verbod dat daarop stond (in Beieren, Oostenrijk en Württemberg sinds 1807 en in Pruisen sinds 1820). Het partikel Reich maakte nooit deel uit van de adellijke titel, ondanks het feit dat men met betrekking tot edellieden die door de keizer of de rijksvicarissen waren geadeld (Reichsbriefadel) tot 1806 vaak sprak over des Heiligen Römischen Reiches Freiherr of Graf. Rijks titels werden en worden in de Duitse adelsboeken dan ook niet vermeld.

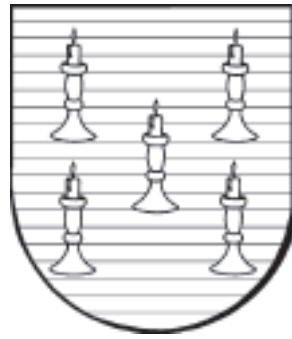
reeds gezegd, voor het eerst geopenbaard in *Nederlandse Genealogieën* (1996). *De Indische Navorscher* (1990) en *Krafft* (1951) zwegen op dat punt en in deze publicaties zoekt men zelfs tevergeefs naar de naam van de adoptant! Kennelijk was er over hem niets bekend of werd hij voor de familiegeschiedenis van zo weinig belang geacht dat het noemen van zijn naam niet de moeite waard was. Dit is natuurlijk vreemd, aangezien men zou verwachten dat de adoptie en de daaraan verbonden “overdracht” van adeldom een gebeurtenis was, waarvan de echo de gehele familiegeschiedenis door te horen zou zijn geweest. Het tegendeel blijkt echter waar, men bespeurt zelfs geen zacht gefluister, het enige wat klinkt is doodse stilte. De familie bediende zich, afgaande op haar publicaties, tot in de jaren negentig van de vorige eeuw niet van een adellijke titel. Ook in de annonce uit 1983 waarin het overlijden werd meegedeeld van *Johannes Rudolf Quast* (1907-1983), grootvader van Mr. R.A.U. *Juchter van Bergen Quast*, figureerde de familie gewoon onder de naam *Quast*, zonder adellijke titel of predicaat. Bovendien werd het aan *Johann Anton (von) Quast* toegekende wapen of een variant daarvan nimmer door de familie gevoerd. Sterker nog, in 1951 vermeldde *Krafft* zelfs expliciet dat de Curaçaose *Quasts* niet verwant waren aan het in 1789 geadelde en in Beieren geleefd hebbende geslacht, dat immers een ‘geheel ander wapen voerde’!³⁸ Aangenomen moet worden dat hij die opmerking met volledige instemming van de familie maakte. Vast staat dus dat de familie zich in elk geval in 1951 en 1990 van geen adoptie of adeldom bewust was.

Het kan echter toch niet waar zijn dat op een klein eiland als Curaçao de adeldom van de familie, inclusief de adellijke neef in Duitsland aan wie men die verheven status dankte, in minder dan vier generaties volledig in de vergetelheid raakte en uit het familiebewustzijn werd verdrongen. Of het moet zo zijn geweest – maar dat is eigenlijk te absurd voor woorden – dat *Jan Hendrik Quast* buiten eigen medeweten is geadopteerd en geadeld.

Resumerend kan worden gesteld dat de publicaties over de familie *Quast* niet aantonen dat de titel en het predicaat van *Johann Anton des H.R.R. Freiherr von Quast* daadwerkelijk zijn overgegaan op zijn Curaçaose neef *Jan Hendrik Quast* en diens nazaten. De familie *Quast* matigt zich dan ook ten onrechte de titel *Freiherr* en het predicaat *Von* aan.

Heraldiek van de familie Quast

Volgens *Krafft* (1951) en de heraldische collectie Steenkamp/Damstra van het Centraal Bureau voor Genealogie voerde de familie op Curaçao als wapen: in blauw vijf (2,1,2) zilveren kandelaren met aangestoken kaarsen. Dit wapen komt nagenoeg overeen met dat van het adellijke geslacht *Von Quast* in *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Adelligen Häuser* (1904) (in blauw vijf gouden kandelaren). Hiervan werd door *Krafft* overigens geen melding gemaakt. Het wapen met de kandelaren is volgens *Nederlandse Genealogieën* (1996) ook te vinden op de grafsteen van de al genoemde *Johannes Rudolf Quast* (1907-

Afb. 1. Wapen Quast (1951, 1996).

Afb. 2. Wapen Quast (1990, 1998)

Alle wapentekeningen: H.K. Nagtegaal (CBG).

1983) en diens dochter *Vera Louise Quast* (1932-1943) te Driehuis-Westerveld. Wie van de familie als eerste dit wapen gevoerd zou hebben, werd niet vermeld.

In *De Indische Navorscher* (1990) werd het kandelarenwapen met de woorden ‘het door *Krafft* aan de familie toebedeelde wapen is nimmer in de archieven aangetroffen’ in de ban gedaan. Tegelijkertijd werd een nieuw familiewapen geïntroduceerd, dat in rood drie gouden aanzierende leeuwenkoppen (2,1) toonde, terwijl het schild was getooid met een kroon van vijf fleurons. De beschrijving sprak over een kroon en niet over een rangkroon, wat in *Nederland’s Wapenboek* (1998)³⁹ wel het geval was. In *Nederlandse Genealogieën* (1996) daarentegen werd niet over een kroon gerept, maar was er wel sprake van de veelzeggende en voor schrijver dezes weinig goeds voorspellende wapenspreuk: *Nemo me impune lacessit* (niemand valt mij ongestraft aan).

Volgens de familie kwam het wapen met de leeuwenkoppen in 1754 en 1755 zonder kleuraanduiding voor op zegels van Ds. *J.C.A. Quast* – oom van de in 1789 geadelde *Johann Anton Quast* – in correspondentie met *Wilhelm Otto Friedrich des H.R.R. Graf von Quadt zu Wickrath und Schwanenberg*. De zegelaar was op dat moment predikant te Schwanenberg. Dat het werkelijk om het wapen *Quast* ging, moet echter ernstig worden betwijfeld, aangezien we hier vrijwel zeker te maken hebben met het wapen van het al genoemde geslacht *Von Bocholtz*.⁴⁰ Blijkens het wapenboek van *Siebmacher* voerde die familie in groen drie ‘w[eisse] vor sich hingekehrte Löwenköpfe’, terwijl *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Uradeligen Häuser* (1917) het hield op drie (2,1) ‘silberne Leopardenköpfe mit ausgeschlagener roter Zunge’.⁴¹ Hetzelfde deed *A. Fahne* in zijn werk over het geslacht *Von Bocholtz*.⁴²

In *Nederlandse Genealogieën* (1996) en *Nederland’s Wapenboek* (1998) werd met verwijzing naar *Siebmacher’s* wapenboeken beweerd, dat de oeradellijke *Von Quasts* oorspronkelijk een wapen voerden met drie (2,1) hoofden (gezichten) of (bijna) ovale figuren of voorwerpen. Vervolgens werd de mogelijkheid geopperd dat deze figuren door het huwelijk van *Joachim von Quast* met *Catharina von Bocholtz* tot drie leeuwenkoppen zijn ‘verworden’.⁴³ Deze optie staat of valt met de vooronderstelling dat de afstamming uit het oeradellijke geslacht *Von Quast* en het

³⁸ *Krafft, Historie en oude families van de Nederlandse Antillen*, 270.

³⁹ Ten Houte de Lange (red.), *Nederland’s Wapenboek* I, 168-169.

⁴⁰ Blijkens *Nederlandse Genealogieën* (2005) werd dit wapen vermeerderd met een schildzoom (naamsverandering *Quast* in *Juchter van Bergen Quast*). In 2003 werd het wapen *Juchter van Bergen Quast* (inclusief met hermelyn gevoerde dekkleden!) publiekrechtelijk geregistreerd in Zuid-Afrika.

⁴¹ *J. Siebmacher’s Wappenbuch VII. Bd., 3. Abt. d* (Nürnberg 1901) 4 en Tafel 2; *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Uradeligen Häuser* 18 (1917) 176-180, ald. 177.

⁴² *Fahne, Dynasten, Freiherren und jetzigen Grafen von Bocholtz. 1. Bd., 1. Abt.*, 89, 97. Een van de beide grafelijke takken voerde, evenals de *Freiherren v. Bocholtz zu Tongerlo* in het midden van de zestiende eeuw, een gevierendeeld wapen met in I en IV het oorspronkelijke wapen *Bocholtz* (‘in Grün drei (2,1) silberne abgerissene Leopardenköpfe mit ausgeschlagener rother Zunge’). De andere grafelijke tak voerde de drie zilveren luipaardenkoppen als hartschild in een eveneens gekwartileerd wapen.

⁴³ *Nederlandse Genealogieën* 11 (1996) 350; Ten Houte de Lange (red.), *Nederland’s Wapenboek* I, 168. Dat het oeradellijke geslacht *Von Quast* met de kandelaren in zijn wapen volgens *Siebmacher’s* wapenboeken met zekerheid in de middeleeuwen een wapen gevoerd zou hebben met drie (2,1) op gezichten lijkende figuren, is een te eenzijdige voorstelling van zaken. In *Siebmacher’s* wapenboeken wordt, naast het kandelarenwapen, inderdaad een *Quast*wapen beschreven met drie (2,1) ‘langhaarige Frauenbusten’. Tegelijkertijd wordt echter de mogelijkheid geopperd dat er sprake kan zijn geweest van twee verschillende families, waarbij die met de vrouwenbusten in haar wapen zou zijn uitgestorven en die met de kandelaren in het *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch* is vermeld. Zie: *J. Siebmacher’s Wappenbuch III. Bd., 2. Abt. Der blühende Adel des Königreichs Preussen* (Edelleute M-Z) (Nürnberg 1878) 310-311 en Tafel 364; *J. Siebmacher’s Wappenbuch VI. Bd., 5. Abt. Der abgestorbene Adel der Provinz und Mark Brandenburg* (Nürnberg 1880) 70 en Tafel 42; *J. Siebmacher’s Wappenbuch VI. Bd., 11. Abt. Ausgestorbener Anhaltischer Adel* (Nürnberg 1905) 46 en Tafel 26.

Afb. 3. Zegel Antonius Quast, 2 okt. 1662
Gelders Archief, Archief Leenkamer van Gelre en Zutphen, inv.nr. 144

Afb. 4. Wapen Ds. J.C.A. Quast (±1755)

Afb. 5. Wapen Von Quast (1790)

Afb. 6. Wapen Von Quast zoals afgebeeld in het adelsdiploma voor Johann Anton Quast (1789)

bestaan van het echtpaar *Von Quast~Van Bocholtz* vaststaan. Beide “feiten” worden echter, zo is in het voorgaande reeds aangetoond, niet door archiefbronnen bevestigd.

Op grond waarvan de familie tot haar redenering is gekomen en belangrijker nog, wanneer en waarom de wapenverandering heeft plaatsgevonden, bleven onbeantwoorde vragen. Overigens werd van gelijkenis met het wapen *Von Bocholtz* in *De Indische Navorscher* (1990) nog geen melding gemaakt.

In het licht van dit alles is het ook interessant te weten dat de overgrootvader van Ds. J.C.A. Quast, Antonius Quast (±1627-±1664) (generatie VII in 1996), te 's-Heerenberg op 2 oktober 1662 – dus tegen het einde van zijn leven – nog een akte zegelde met een merk en boven het schild de letters A en Q.⁴⁴ Uit de noten bij de genealogieën in *De Indische Navorscher* (1990)⁴⁵ en *Nederlandse Genealogieën* (1996)⁴⁶ blijkt dat de auteur de inhoud van de desbetreffende akte kende. Van het hier afgebeelde zegel werd echter in geen van zijn publicaties melding gemaakt.

Blijkens *Nederlandse Genealogieën* (1996) zegelde Ds. J.C.A. Quast in correspondentie met de al genoemde *Graf von Quadt zu Wickerath und Schwanenberg* ook nog met een wapen dat een uit de rechter schildrand komende onderarm met in de hand een gouden anker toonde. Terecht merkte de auteur op dat het voeren van twee verschillende wapens door één persoon ongebruikelijk is. Waarom de dominee dit dan toch zou hebben gedaan en waarom niet dit wapen tot familiewapen werd verheven, bleven niet-gestelde vragen.⁴⁷

Merkwaardig is dat het in *De Indische Navorscher* (1990) afgevoerde wapen met de kandelaren (in samenhang met de introductie van het wapen met de leeuwenkoppen) in *Nederlandse Genealogieën* (1996) weer onder de familiewapens voorkomt (samenvallend met de presentatie van een afstamming uit de adellijke *Von Quasts*). Voor het eerherstel van het kandelarenwapen werd opmerkelijk genoeg *Krafft* als bron aangevoerd, terwijl in 1990 feitelijk met bijna zoveel woorden werd gezegd dat hij dit wapen ten onrechte aan de familie had toegeschreven.

In *Nederlandse Genealogieën* (1996) werd ook voor het eerst melding gemaakt van de wapens die *Johann Anton Quast* – oomzegger van Ds. J.C.A. Quast – in 1789 en 1790 bij zijn nobilitatie en zijn verheffing tot *Freiherr* waren toegekend. Het in 1790 verleende wapen laat in rood een gouden schuinkruis zien, boven, rechts, links en beneden vergezeld van respectievelijk drie gouden schelpen, 2-1 geplaatst, met het scharnier naar beneden,

een in een rechte hoek gebogen, geharnaste arm met in de eveneens geharnaste hand een gouden anker, een naar rechts zeilend (achttiende-eeuws) oorlogsschip voorzien van twee masten en negen kanonsluiken en met aan de hoofdmast en op de achtersteven een naar rechts waaiende zilver-blauw gedeelde vlag en een gouden dubbelkoppige, gekroonde adelaar met in iedere bek een gouden kwast en in iedere poot een zilveren ster. Uit de publicaties en de website van de familie blijkt niet dat zij in het bezit is van het bijbehorende diploma. Ook het diploma dat *Johann Anton Quast* in 1789 had ontvangen, was tot voor kort niet in familiebezit. De familie moet dit diploma echter via een eind 2002 geplaatste advertentie in *Familienkundliche Nachrichten*⁴⁸ op het spoor zijn gekomen en heeft dit kostbare stuk vermoedelijk vrij snel daarna – in elk geval voor het artikel in *Quote* van juni 2004 – aangekocht. Strikt genomen sprak Mr. Quast destijds dus de waarheid toen hij zei dat het originele adelsdiploma thuis lag. Onjuist was echter de suggestie, die bedoeld of onbedoeld door zijn uitspraak werd gewekt. Via de website van de Vereniging Buitenlandse Adel in Nederland hebben webservers vrijelijk inzage in dit voor de familie zo belangrijke stuk.⁴⁹

Opvallend is dat in beide sterk op elkaar lijkende wapens – ook beschreven in *Adelslexikon* (2000) – geen kandelaren (*Von Quast*) of leeuwenkoppen (*Von Bocholtz*) zijn opgenomen, wat het bijna zeker maakt dat deze figuren in het oorspronkelijke familiewapen van de genobileerde – als hij al tot een wapenvoerende familie behoorde – niet voorkwamen. Ook dit is een aanwijzing dat de familie *Quast* en de oeradellijke *Von Quasts* niet tot één en hetzelfde geslacht behoren. Opmerkelijk genoeg komt in beide wapens een onderarm voor met in de hand een gouden anker. Dit doet sterk denken aan het eerder vermelde “tweede” wapen van Ds. J.C.A. Quast, wat het natuurlijk verleidelijk maakt in dat wapen het werkelijke (van na 1662 daterende?) familiewapen *Quast* te zien.

Resumerend kan worden gesteld dat het wapen met de kandelaren (adellijke geslacht *Von Quast*) en dat met de leeuwenkoppen (uitgestorven geslacht *Von Bocholtz*) de familie *Quast* niet toekomen. Zij voerde (in de zeventiende eeuw?) mogelijk een merk en (in de achttiende eeuw?) wellicht een arm met in de hand een anker.

44 Gelders Archief, Archief Leenkamer van Gelre en Zutphen, inv.nr. 144, akte d.d. 2 okt. 1662. Zie ook: C.B.G., Collectie Muschart, fiche 86a, sub voce Quast2. Of we hier al te maken hebben met een “familie”wapen *Quast* valt niet met zekerheid te zeggen, aangezien het natuurlijk ook kan gaan om een wapen dat alleen door *Antonius Quast* is gevoerd (persoonlijk wapen).

45 Aldaar, noot 2.

46 Aldaar, noot 14.

47 Voor de zegels werd verwezen naar het Herrschafstarchiv van Wickerath (aktenummers 46 (anker) en 47 (leeuwenkoppen)), dat berust in het Nordrhein-Westfälische

Hauptstaatsarchiv te Düsseldorf. Helaas werd echter niets vermeld over de aard en inhoud van de door Ds. Quast gezegelde stukken.

48 *Familienkundliche Nachrichten*, Band 12, nummer 4, Oktober-Dezember 2002, blz. 103, uitgegeven door Verlag Degener & Co. te Neustadt/Aisch. De aanbieder was *Klaus Ohde* uit Ganderkesee.

49 <http://homepage.mac.com/stlazare/vban/Menu34.html>. Klikken op achtereenvolgens homepages, homepage Quast (<http://homepage.mac.com/stlazare/jvbq.com/official%20website.html>) en adelsdiploma.

Geconcludeerd kan worden dat Mr. R.A.U. Juchter van Bergen Quast met de publicaties over zijn familie niet aannemelijk heeft gemaakt dat zijn adellijke pretenties serieus moeten worden genomen. Om te beginnen is de gepretendeerde afstamming uit het oeradellijke geslacht *Von Quast*, dat werd opgenomen in onder andere *Gotthaisches Genealogisches Taschenbuch der Adeligen Häuser* (1904), niet aangetoond. Sterker nog, die afstamming is onwaarschijnlijk, aangezien elke betrouwbare aanwijzing voor het bestaan van het echtpaar *Joachim von Quast-Catharina von Bocholtz* ontbreekt. Als oudst bewezen stamvader van de familie moet worden aangemerkt *Johann Quast* (±1599-1654), generatie I in *Krafft* (1951), generatie III in *De Indische Navorscher* (1990) en generatie VI in *Nederlandse Genealogieën* (1996).

Verder is van enige adeldom van zijn voorvader *Jan Hendrik Quast* (1773-1825) nimmer iets gebleken. Diens directe nazaten hebben niet tot de adel van het Heilige Roomse Rijk, het koninkrijk Beieren of een andere Duitse staat behoord en de huidige generaties maken dan ook geen deel uit van de historische adel van Duitsland. De vermelding van een familie *Von Quast* in overzichten van buitenlandse adellijke geslachten in Nederland is daarom onjuist en geeft toekomstige generaties een verkeerd beeld van het verleden. Leden van de familie *Quast* behoren dan ook niet te worden toegelaten tot de Vereniging van Buitenlandse Adel in Nederland. Voor zover zij de titel *Freiherr* (baron) en het predicaat *Von* voeren, is dat onrechtmatig.

Met betrekking tot de heraldiek van de familie kan worden geconcludeerd dat de in *Nederlandse Genealogieën* (1996) gepresenteerde wapens A (leeuwenkoppen) en E (kandelaren) haar niet toebehoren. Het laatstgenoemde wapen wordt gevoerd door het nog bloeiende, tot de historische adel van Duitsland behorende geslacht *Von Quast*, dat is opgenomen in onder andere *Gotthaisches Genealogisches Taschenbuch der Adeligen Häuser* (1904). Het wapen met de leeuwenkoppen behoorde toe aan het uitgestorven adellijke geslacht *Von Bocholtz*. De leeuwenkoppen in het familiewapen en de familiestandaard(!) Juchter van Bergen Quast, zoals afgebeeld in *Nederlandse Genealogieën* (2005) en op de website van de familie, horen daarin dan ook niet thuis.

De wapens C en D (schuinkruis) werden sinds 1789/1790 gevoerd door de (vermoedelijk begin negentiende eeuw) uitgestorven adellijke tak van de familie. In welke relatie de familie staat tot wapen B (arm met anker) blijft vooralsnog onduidelijk. Misschien is hier sprake van het werkelijke familiewapen *Quast*. De familie voerde in de zeventiende eeuw mogelijk een merk als wapen.

Het voorgaande impliceert dat ook de in *Nederland's Wapenboek* (1998) en *Repertorium familiewapens van bekende Nederlandse geslachten* (2001) afgebeelde wapens *Quast* niet aan de familie van de inzender mogen worden toegeschreven.

Hoe de (ongedateerde?) verklaring van de Gouverneur van de Nederlandse Antillen in de wereld is gekomen, blijft naast dit alles natuurlijk een intrigerende vraag.

50 Voor zover schrijver dezes bekend, is A.A. Lutter de enige van zijn familie die een adellijke afstamming pretendeert en daarover heeft gepubliceerd. De in dit artikel vervatte kritiek met betrekking tot de genealogie *Lutter* is dan ook uitsluitend aan zijn adres gericht.

51 Geboren [Warstein] omstr. 1701, Oberkriegskommissar und mährischer Rappresentations- und Kammerrat, laatst wirkl. Hofrat bij de Hofrechenkammer, böhmischer Ritterstand door keizerin *Maria Theresia* Wenen 5 juli 1749, overl. Wenen 22 aug. 1763, tr. *Eva Rosina Wagner*, geb. omstr. 1698, overl. Wenen 16 april 1762. Zie *Nederlandse Genealogieën* 11 (1996) 187. Sinds 1526 behoorde het koninkrijk Bohemen tot de bezittingen van het huis Habsburg en maakte deel uit van het Heilige Roomse Rijk. Vanaf 1804 vormde Bohemen onderdeel van het keizerrijk Oostenrijk-Hongarije en sinds 1918 van de republiek Tsjecho-Slowakije (vanaf 1992 republiek Tsjechië). In Tsjecho-Slowakije is de adel in 1918 bij wet afgeschaft, waardoor Tsjechië (de huidige rechtsopvolger van het koninkrijk Bohemen) geen wettelijk erkende adel kent.

Lutter, een adellijke afstamming?

In het afstammingsverhaal van A.A. Lutter⁵⁰ zijn twee vragen van belang, namelijk wie de ouders waren van *Joseph Lutter*, de oudst bekende stamvader van zijn familie, en of hij in wettige, mannelijke lijn van deze voorvader afstamt. De in *Nederlandse Genealogieën* (1996) door hem gepubliceerde genealogie van zijn familie geeft op beide vragen antwoord. Van die genealogie is overigens maar één van de drie takken van de familie uitgewerkt. Onder de takken, die niet zijn opgenomen, bevindt zich opmerkelijk genoeg ook die waartoe *Lutter* zelf behoort. Het waarom daarvan wordt de lezer niet duidelijk gemaakt.

De Indische achtergrond van de familie *Lutter* is te danken aan het feit dat bovengenoemde *Joseph Lutter* in november 1754 als matroos in dienst van de V.O.C. aan boord van het schip "Huis te Boede" naar Indië vertrok. Volgens de genealogie *Lutter* zou *Joseph* een zoon zijn geweest van *Anton Ferdinand Ritter von Lutter* (±1701-Wenen 1763)⁵¹ en *Eva Rosina Wagner* en werd hij gedoopt te Wenen in de St.-Stephanskirche op 13 maart 1741. Als enige bron werd, net als in het geval van de familie *Quast*, 'een verklaring' van een derde opgevoerd. Ditmaal is het de landsarchivaris van Nederlands-Indië Mr. J.A. van der Chijs (1831-1905)⁵², die op een niet nader opgegeven datum(!) verklaard zou hebben dat *Joseph* – in de genealogie *Lutter* opgenomen als *Joseph (Gotthard) – Lutter* in Wenen was geboren uit het huwelijk van zijn bovengenoemde ouders. Waarop de wetenschap van de landsarchivaris berustte, bleef onvermeld, evenals het waarom en de exacte bewoordingen van zijn verklaring. Ook nu geldt echter, net als in de casus *Quast*, dat aan een verklaring van een derde geen genealogische bewijskracht mag worden toegekend, indien de inhoud niet door primaire bronnen wordt bevestigd.

Gelukkig voor genealogen en familiehistorici berusten bij het Nationaal Archief de archieven van de V.O.C., die het een en ander kunnen vertellen over in compagniesdienst naar Azië vertrokken personen. Zo is bekend met welk schip *Joseph Lutter* vertrok, wanneer dat was en waar hij vandaan kwam. De klerk die zijn gegevens in het scheepssoldijboek noteerde, schreef zijn plaats van herkomst (dat kan zowel zijn geboorte- als laatste woonplaats zijn) in als 'Wissencheijm'.⁵³ De genealogie *Lutter* maakt er 'Willsencheijm' van, waaraan is toegevoegd dat het om een niet bestaande plaats ging, 'dit vermoedelijk om zijn ware geboorteplaats te verhullen'! Dat het echter zou kunnen gaan om het iets ten noorden van Frankfurt am Main gelegen Wisselheim⁵⁴ wordt bevestigd door de generale landmonsterrollen van de V.O.C. In die van 1769, 1770 en 1771 komt *Joseph Lutter* voor als bosganger (opzichter van de houtbossen) te Japara op Midden-Java⁵⁵. Belangrijker is echter dat in de rollen van 1770 en 1771 wordt vermeld dat hij uit 'Frankfort(h)' afkomstig was en voor de kamer Zeeland als soldaat met het bovengenoemde schip in Indië arriveerde. De monsterrol van 1769 wijst eveneens in een andere richting dan Wenen, Oostenrijk of Bohemen, aan-

52 Van der Chijs was landsarchivaris sedert januari 1892 en vervulde die functie tot aan zijn overlijden.

53 Scheepssoldijboek schip "Huis te Boede", N.A., V.O.C., inv.nr. 13.076, fol. 120.

54 Thans behorend tot Bad Nauheim, Wetteraukreis.

55 Zijn salaris bedroeg respectievelijk 16, 16 en 24 gulden per maand. Ter vergelijking: bij de V.O.C. verdiende het personeel dat direct was betrokken bij het handelsbedrijf respectievelijk 16-24 (assistent), 30 (boekhouder), 40 (onderkoopman), 60 (koopman) en 80-100 (opperkoopman) gulden per maand. Van de militairen verdiende een kapitein hetzelfde als een opperkoopman, terwijl de overige officieren een gage ontvingen van respectievelijk 60 (kapitein-luitenant), 50 (luitenant) en 40 (vaandrig) gulden. Een sergeant en een korporaal ontvingen respectievelijk 24 en 16 gulden, terwijl soldaten en matrozen met 9 gulden voor hun diensten werden betaald. Opzienaars en bazen over de ambachtslieden verdienden 25-50 gulden, voorlezers in de Portugese en Maleise kerken te Batavia 24 en predikanten 90-150 gulden. *Joseph Lutter* behoorde dus tot de laagst betaalde compagniesdienaren.

gezien als plaats van herkomst 'Lotharingen' is opgegeven.⁵⁶ Eén ding wordt hierdoor duidelijk: genealogisch onderzoek in Frankfurt en omgeving is noodzakelijk om de herkomst van de familie Lutter te kunnen vaststellen. Indien de doopinschrijving van de stamvader van de Indische *Lutters* wordt gevonden, zal ongetwijfeld blijken dat hij vóór 1741 werd geboren/gedoopt en wel om de volgende reden. Volgens de genealogie *Lutter* was hij 13½ jaar oud toen hij (in Europa) in dienst van de V.O.C. kwam. Als dat werkelijk het geval was, had de compagnie hem vrijwel zeker niet als matroos (een volwaardige werkkraft) aangenomen, maar als jong matroos of jongen. Aangezien hij echter als matroos in dienst trad, was hij bij het aangaan van zijn dienstverband naar alle waarschijnlijkheid 16 jaar of ouder en moet hij dus zijn geboren in 1738 of eerder.

Dat de stamvader van de Indische familie *Lutter* een zoon zou zijn geweest van *Anton Ferdinand Ritter von Lutter* is dus niet aangetoond en op grond van de schaarse gegevens in de V.O.C.-archieven moet dat zelfs onaannemelijk worden geacht. Maar wat nu, indien toch waar zou blijken te zijn dat *Joseph Lutter* een zoon was van *Anton Ferdinand Ritter von Lutter*? Behoorden de negentiende-eeuwse Indische *Lutters* dan automatisch tot de adel van Oostenrijk-Hongarije (Bohemen)? Er is voldoende reden aan te nemen dat die vraag, indien vóór 1918 formeel aan de orde gesteld, met nee zou zijn beantwoord. Voor Boheemse edellieden gold namelijk, dat zij hun adeldom 'mit dem Übertritt in den untern Stand oder mit der Rückkehr zum Bürgerstand' verloren.⁵⁷ Zoals reeds vermeld, trad *Joseph Lutter* als matroos in dienst van de V.O.C. en was hij later opzichter van de houtbossen te Japara. Met zijn vertrek naar Azië nam hij letterlijk afstand van het adellijke milieu waartoe hij zou hebben behoord. Zijn nageslacht bleef op Java gevestigd en leidde daar het leven van gewone en, naar we mogen aannemen, eerbare burgers. Zoon *Frans Lutter* diende, zoals hierna nog zal worden aangestipt, de V.O.C. lange tijd als soldaat en eindigde zijn militaire loopbaan als sergeant. Van kleinzoon *Jacobus Franciscus* is bekend dat hij het beroep van klerk uitoefende en later te Toebean (gelegen in de residentie Rembang) agent was van de Semarangse wees- en boedelkamer. Dat *Frans Lutter* en *Jacobus Franciscus Lutter* landeigenaar zouden zijn geweest, zoals de genealogie

Lutter in *Nederlandse Genealogieën* (1996) zonder bronvermelding doet voorkomen, wordt niet door archiefbronnen bevestigd.⁵⁸

Aangezien de genealogie *Lutter* onvolledig is gepubliceerd, zijn slechts de beroepsmatige activiteiten van een deel van de familie bekend. Zo was een achterkleinzoon van *Joseph Lutter* hoofdcommies op het residentiekantoor te Batavia en had één van diens zoons dezelfde rang bij de Post- en Telegraafdienst. Een andere zoon steeg iets hoger op de maatschappelijke ladder en bracht het tot assistent-resident. Wil men een completer beeld krijgen, dan kunnen onder andere de adresboeken van Nederlands-Indië worden geraadpleegd.⁵⁹ Daaruit wordt duidelijk dat de Indische *Lutters* over het algemeen een relatief bescheiden werkkring hebben gehad. In het adresboek van 1910 bijvoorbeeld, vindt men hen onder meer vermeld als (hoofd)commies, employé, assistent, (hoofd)opzichter, machinist der Staatspoorwegen, scheikundig ingenieur, griffier bij de Landraad en politieopzichter. Het leidt dan ook geen twijfel dat de Indische *Lutters* sinds de tweede helft van de achttiende eeuw als "burgermensen" door het leven zijn gegaan. Een daartoe bevoegd college zou dan ook, indien een dergelijke uitspraak voor 1918 was uitgelokt, vermoedelijk hebben geoordeeld dat er volgens het Boheemse adelsrecht voldoende termen aanwezig waren voor het verbeurd verklaren van hun adeldom.

Hun "terugkeer" naar de burgerstand kan verder nog worden afgeleid uit het feit dat de Indische *Lutters* nimmer een adellijke titel hebben gevoerd. Een en ander werd ook gemeld in *Nederland's Wapenboek* (1998) waarin men leest dat de nakomelingen van *Anton Ferdinand Ritter von Lutter* zich 'veelal niet' van hun adellijke predicaat en/of titel 'bedien(d)en'. Deze formulering impliceert dat sommige familieleden dat wel zouden hebben gedaan. In het midden werd echter gelaten om wie het, behalve A.A. Lutter, dan precies zou gaan.

Verder is niet bekend dat de Indische *Lutters* ooit met een adellijk wapen (een wapen voorzien van een rangkroon) zegelden. In dit licht is het bijzonder interessant te vernemen dat het wapen *Lutter* zou voorkomen ('gekroond, zonder helm, helmteken en dekkleden') op een 'negentiende-eeuws lakcachet, toebehorende aan *Frans Lutter* ([generatie] III)'.⁶⁰

56 Generale landmonsterrol 1770, N.A., V.O.C., inv.nr. 5.218, fol. 176; Generale landmonsterrol 1771, N.A., V.O.C., inv.nr. 5.219, fol. 102; Generale landmonsterrol 1769, N.A., V.O.C., inv.nr. 5.217, fol. 476.

57 www.adelsrecht.de/Lexikon/A/Adelsverlust.

58 De term landeigenaar moet in dit verband met enig gevoel voor nuance worden gebruikt. In Nederlandsch-Indië kende men namelijk eigenaren van particuliere landerijen (vooral op West-Java) en (Europese en Chinese) cultuurondernemers (cultuurondernemingen waren grootlandbouwbedrijven die voor de Europese markt produceerden). In het hiernavolgende wordt één en ander voor een beter begrip nader uiteengezet. Het Nederlands-Indische gouvernement had het recht woeste gronden, dat wil zeggen niet door de inheemse bevolking bewoonde, in cultuur gebrachte of als gemene weiden gebruikte gronden, in huur of erfpacht uit te geven. Het ging daarbij uiteraard om gronden, gelegen in gebieden die onder zijn direct bestuur stonden. Niet onder het gouvernementse gezag vielen de Vorstenlanden op Midden-Java (Soerakarta en het daarvan afgescheiden rijkje Mangkoenegârân en Djokjakarta) en het daarvan afgescheiden rijkje Pakoe-alaman) en de particuliere landerijen in de Bataviase Ommelanden. De particuliere landerijen vonden hun oorsprong in de V.O.C.-tijd. Reeds in de zeventiende eeuw verkocht de compagnie aan haar (hogere) dienaars en aan vermogende vrijburgers stukken land in de streken rondom Batavia, die onder haar directe gezag vielen. Die praktijk werd in de achttiende eeuw voortgezet en bereikte begin negentiende eeuw een hoogtepunt toen de landvoogden Mr. H.W. Daendels (1808-1811) en Th.S. Raffles (1811-1816) met de landverkoop de financiële tekorten van het gouvernement trachtten aan te zuiveren.

Na het herstel van het Nederlandse gezag in Indië in 1816 was het, met uitzondering van de Tjikandilanden in 1821/1822, met de landverkoop gedaan. De eigenaren van de particuliere landerijen lieten hun gronden in cultuur brengen, waardoor de Europese markt van allerlei producten kon worden voorzien, maar het kwam echter ook wel voor dat zij hun bezit minder verstandig exploiteerden of zelfs verwaarloosden. De verreweg grootste en bekendste particuliere landerijen waren die van de families *Michiels-Arnold* (de Michiels-Arnoldlanden), *Van Riemsdijk* (Tjampea e.a.), *Hofland* (de Tjiassem- en Pamanoeckanlanden) en *Van den Bosch* (de Pondok-Gedehlanden). Andere bekende landheren behoorden tot families als *Ament* (Tandjok Oost en Tjiboer), *Boutmy* (Soekaradja, Tjiloeer en 5/6 Tanahbaroe) en *Van Motman* (Sadeng Jamboe, Dramaga en Djasinga). Onder de landheren kwa-

men grote statusverschillen voor. Sommigen van hen bezaten landerijen ter grootte van de provincie Utrecht en resideerden op hun bezit als ware vorsten, terwijl anderen eigenaar waren van een landje dat nauwelijks genoeg opbracht om fatsoenlijk van te kunnen leven.

Naast de landheren op West-Java kende Java in de negentiende eeuw, zoals gezegd, nog de particuliere cultuurondernemers, die echter geen eigenaar waren van de door of vanwege hen in cultuur gebrachte gronden. Zo oefenden de landhuurders in de Vorstenlanden hun bedrijf uit op gronden waarover zij krachtens huurovereenkomsten met de Midden-Javaanse vorsten (de Soesoehoenan van Soerakarta, de Sultan van Djokjakarta, de Mangkoe Negârâ en de Pakoe Alam) beschikten. Andere cultuurondernemers waren aangewezen op vrijwillige afspraken met de inheemse bevolking om hun dessagronden te beplanten met door de ondernemer gewenste gewassen. Een derde categorie werkte op in huur of erfpacht ontvangen woeste gouvernementgronden. Een laatste groep werd gevormd door ondernemers die een contract hadden afgesloten met het gouvernement om bepaalde producten die na te zijn geogost een fabrieksmatige bewerking dienden te ondergaan (bijvoorbeeld suiker, indigo), tegen een contractueel vastgestelde prijs te leveren. De ondernemer (contractant) zorgde voor het oprichten en in stand houden van de fabriek, terwijl het gouvernement zich verplichtte een zeker areaal door de inheemse bevolking te laten aanplanten en bewerken.

De belangrijkste producten die de cultuurondernemingen voortbrachten, koffie, suiker, indigo, thee en tabak, waren bestemd om in Europa (Nederland) te worden verhandeld. In een aantal gevallen ontwikkelden zich onder de cultuurondernemers ware dynastieën. Een bekend voorbeeld was de familie Dezentjé in de Vorstenlanden.

Leden van de familie *Lutter* zijn voor zover bekend nimmer eigenaar van een particulier land of cultuurondernemer geweest.

59 *Nieuw Adresboek van geheel Nederlandsch-Indië* voor de jaren 1901-1925, *Kleinan's Adresboek van geheel Nederlandsch-Indië* voor de jaren 1926-1927, 1929-1930, 1932, 1934, 1938, 1941, onder andere te raadplegen bij de Koninklijke Bibliotheek.

60 *Nederlandse Genealogieën* 11 (1996) 183. Het betreft wapen (A) in *Nederlandse Genealogieën*, dat als wapen (I) in *Nederland's Wapenboek* (1998) is opgenomen en indirect aan de Indische familie Lutter werd toegeschreven.

Los van dit alles staat in elk geval vast dat geen enkel lid van de familie *Lutter* ooit bij enige burgerlijke stand als adellijk bekend stond. De familie staat nergens te boek als Ritter en behoort niet tot de historische adel van Duitsland of enige andere staat. Voor zover leden van de familie zich *Ritter von Lutter* noemen, is dat dan ook onrechtmatig.

Lutter, een wettige afstamming?

In *Nederland's Wapenboek* (1998) kan men het volgende lezen: '[...] inzender (A.A. Lutter, RdN) stamt in wettige, mannelijke lijn af van genoemde *Anton Ferdinand Ritter von Lutter* (notariële verklaring van notaris Mr. R.M. Dom, d.d. 10 maart 1997, met akten van bewijs van wettige afstamming) en voert op grond daarvan de titel Ritter. Het predicaat Von ingeschreven in de Books of the Lords of Council and Session te Edinburgh nr. 27,758'. De onderstaande (verkort weergegeven) stamreeks, ontleend aan *Nederlandse Genealogieën* (1996), laat zien hoe "A.A. Ritter von Lutter" zich die wettige afstamming voorstelde.

Stamreeks *Lutter*, volgens genealogie *Lutter* in *Nederlandse Genealogieën* 11 (1996)

- I. *Anton Ferdinand Ritter von Lutter*, geb. ± 1701, overl. Wenen 22 aug. 1763, tr. *Eva Rosina Wagner*.
- II. *Joseph (Gotthard) Lutter*, ged. Wenen (St. Stephan) 13 maart 1741, 19 nov. 1754 naar Indië, bosganger te Japara, overl. Japara 17 mei 1783, tr. Japara 15 mei 1767 *Wilhelmina Slierkamp*, overl. Japara 8 nov. 1803.
- III. *Frans Lutter*, geb. Japara 6 juni 1770, landeigenaar, wnd. postcommies en opziener der posterijen te Toeban (Rembang), overl. Rembang 29 okt. 1839, tr. Japara 23 jan. 1795 *Raden Ajoë Tika Djojodirdjo*, dr. van *Mas Toemenggoeng Djojodirdjo*, regent van Lamongan (Soerabaja).
- IV. *Jacobus Franciscus Lutter*, geb. Semarang 18 okt. 1799, landeigenaar, agent wees- en boedelkamer te Toeban, overl. ald. 3 sept. 1872, tr. Semarang 5 aug. 1819 *Maria Margaretha Schornack*, geb. Semarang 23 aug. 1797, overl. Rembang 4 febr. 1852, dr. van *Christoffel Godfried Schornack*, luitenant, en *Maria Louise Ernestine von Hamilton*. Uit dit huwelijk stamt de Indische familie *Lutter*.

Wat in de in *Nederlandse Genealogieën* (1996) gepresenteerde genealogie direct opvalt, is dat ten aanzien van de oudere generaties met betrekking tot de filiaties en de gegevens omtrent hun burgerlijke stand geen enkele (archief)bron werd vermeld. Met

name voor een Indische genealogie moet dit als een ernstige omissie worden beschouwd, zeker indien het achttiende-eeuwse (of oudere) filiaties betreft. De (omstreeks 1770 of later geboren?) echtgenote van generatie III zou een dochter zijn geweest van *Mas Toemenggoeng Djojodirdjo* 'uit het Huis *Tjitrosoman* (Japara)', regent (bupati) van Lamongan (1746-1761) bij Soerabaja⁶¹ en voor zijn aanstelling tot regent *Mas Ngabèhi Kromowidjojo* geheten. Haar vader zou op zijn beurt een zoon zijn geweest van *Kiai (Kiahi) Adipati Tjitrosoma III*, regent van Japara, en een broer van *Mas Toemenggoeng Tjitrosoma IV* (eveneens regent van Japara).⁶² Een tante van "mevrouw *Lutter*" zou door het leven zijn gegaan als echtgenote van *Radèn Toemenggoeng Tirtonoto*, regent van Blora. Als bronnen voor deze informatie werden genoemd een artikel van Prof. H. Sutherland over Javaanse regentenfamilies⁶³ en de collectie Rouffaer van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde te Leiden⁶⁴. Het vreemde is echter, dat de namen van de bovengenoemde regenten in beide bronnen niet voorkomen. Wel wijdde prof. Sutherland in haar artikel een passage aan de regentenfamilie *Tjitrosoman*. Zij schreef het volgende: 'Two of the most famous pasisir (Midden-Java buiten de Vorstenlanden, RdN) regent families were the *Tjitrosoman* and the *Tjondronegaran*. [...] *Tjitrosoma I* [...] traced his descent from *Dewa Agung*, Radja of Bali. [...] He was appointed to Japara by Sultan *Agung*⁶⁵. [...] Of his forty-seven children nine were bupati⁶⁶: two of Japara, two of Magetan [...] the others of Blora, Surabaya, Juana, Ponorogo and Grobogan. [...] Very male *Tjitrosoma* served as regents in Tuban, Kudus, Pati, Batang, Rembang and Lamongan, while female descendants married into these and other regent families'.⁶⁷ Hoewel de lezer duidelijk wordt dat de *Tjitrosoman*-familie veel aanzien moet hebben genoten, blijft hij intussen wel zitten met de vraag hoe serieus de gepresenteerde familiale achtergrond van "mevrouw *Lutter*" nu eigenlijk dient te worden genomen.

Terugkerend naar de familie *Lutter*, moet worden vastgesteld dat men bij een onderzoek naar haar genealogie enige hindernissen te overwinnen heeft. Enkele belangrijke bronnen die de onderzoeker ter beschikking staan, zijn te raadplegen op de studiezaal van het Centraal Bureau voor Genealogie. In de eerste plaats betreft het de (op microfilm gezette) Collectie *Bloys van Treslong Prins*, die ongeveer 400.000 alfabetisch op familienaam gerangschikte fiches omvat met aantekeningen uit diverse

61 *Toemenggoeng Djojodirdjo (Tumenggung Joyodirjo)* was regent van Lamongan van 1746-1761 (tevens overlijdensjaar?) en werd voorafgegaan door (zijn vader of broer?) *Toemenggoeng Tjitrosoma (Tumenggung Citrosoma)*, regent van 1735-1746. Zie: www.petra.ac.id/eastjava/cities/lamongan/lamong.htm. Beiden voerden volgens de genoemde bron, net als andere achttiende- en negentiende-eeuwse regenten van Lamongan, geen adellijke of beleefdheidstitel, maar alleen een ambts-titel (zie voor uitleg over inheemse titels de volgende noot).

62 De Javaanse samenleving hechte van hoog tot laag bijzonder aan expliciete en impliciete uitingen van erfbetoon, respect en hoffelijkheid, alsmede aan afkomst, rang en titulatuur, openbaar ceremonieel en alles wat daarmee samenhangt. Als gevolg daarvan had zich onder andere een gecompliceerd, niet eenduidig systeem van (inheemse) titels ontwikkeld, dat sterk door tijd en vooral plaats (West-Java, de Vorstenlanden, Midden-Java buiten de Vorstenlanden, Oost-Java en Madoera) werd bepaald. Om te beginnen behoorden daartoe de *vorstelijke* (Soesoehoenan, Sultan, Panembahan en Pangéran) en (door geboorte verkregen) *adellijke* (Pangéran, Ratoe, Radèn, Mas) *titels*. Daarnaast kende men (niet-erfelijke) *beleefdheidstitels* (o.a. *Kiahi*, *Mas*, *Bagoes* of *Agoes*). De titel *Kiahi* werd gegeven aan personen van leeftijd die vanwege ambt, rijkdom, kundigheden en/of vroomheid algemene achting verdienden. Op een enkele uitzondering na (ouden van dagen van hoge geboorte met of zonder recht op een adellijke titel) werd deze titel niet gevoerd door personen van hoge geboorte. Deze titel werd aan regenten toegekend die geen adellijke titel bezaten. Overigens was dat laatste sinds ongeveer het midden van de negentiende eeuw zelden nog het geval. De titel *Mas* werd niet alleen gevoerd als adellijke (erfelijke) titel, maar ook als beleefdheidstitel voor personen tussen de inheemse volksklasse en de Javaanse adel in. De grens is echter moeilijk te trekken, aangezien elke inlander die een inheems ambt van enige betekenis bekleedde zich al snel gerechtigd voelde de (erfelijke) titel *Mas* aan te nemen. De titel *Bagoes* of *Agoes* werd onder andere gegeven aan personen die tot voorname, doch niet-adellijke families behoorden. Verder werden door inlanders (uitsluitend in combinatie met titels) '*predicaten*' gevoerd (*Adipati*, *Toemenggoeng* (*Tummengung*), *Ariä* (spreek uit *Ario*), *Pandji*, *Ngabèhi* (ook *Angabèhi* of (verkort) *Bèhi*), *Demang* en *Ränggä* (spreek uit *Ronggo*)). Zij duiden geen adellijke rang aan en waren evenmin verbonden aan een ambt, maar

gaven een nadere betekenis aan de voorafgaande adellijke titel. Predicaten konden door geboorte worden verkregen (*adellijke predicaten*) of als persoonlijke gunst zijn verleend (*ambtelijke predicaten*). Zij werden direct voor de naam van de betrokken persoon geplaatst en achter diens adellijke of beleefdheidstitel. De predicaten *Adipati* en *Toemenggoeng* waren voorbehouden aan de regenten. Tenslotte was de inheemse bevolking vertrouwd met allerlei (aan een ambt verbonden) *ambts-titels* (*Bupati*, *Patih*, *Djaksa*, *Wadana*, *Demang* en *Mantri*) en *eretitels*. Zie: L.W.C. van den Berg, *De inlandsche rangen en titels op Java en Madoera* ('s-Gravenhage 1902).

63 H. Sutherland, 'Notes on Java's Regent families. Part I', *Indonesia* (nr. 16, oktober 1973) 113-147; H. Sutherland, 'Notes on Java's Regent families. Part II', *Indonesia* (nr. 17, april 1974) 1-42. Er werd alleen verwezen naar de bijdrage in het oktobernummer van 1973. Professor Sutherland doceert niet-westerse geschiedenis aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

64 De volledige verwijzing luidde 'coll. Rouffaer H 699/33'. Deze verwijzing is nogal verwarrend en door een medewerker van het K.I.T.L.V. (afdeling bijzondere collecties) als ongebruikelijk gekwalificeerd, aangezien in de inventaris van genoemde collectie onder nr. H 699 twee series, genummerd I en II, voorkomen. Serie I telt 19 omslagen (H 699¹⁻¹⁹ serie I), terwijl serie II 53 omslagen omvat (H 699¹⁻⁵³ serie II). Elke omslag heeft een eigen inventarisnummer. Met de aanduiding 33 kan zijn verwezen naar inv.nr. 33, dat betrekking heeft op omslag 2 in serie I (= H 699² serie I) of naar omslag nr. 33 van serie II (= H 699³³ serie II = inv.nr. 82). Een correcte verwijzing zou zijn geweest "Collectie Rouffaer, inv.nr. 33 of inv.nr. 82". Inventarisnummer 33 betreft een in het Javaans gestelde nota van 7 juli 1889 over de kanonnen die door de Portugezen en de V.O.C. aan Mataram zijn gegeven. De opsteller van de nota was *Radèn Ngabèhi Hardjapradata*. Inventarisnummer 82 bevat diverse stukken uit het archief van Jogja, die betrekking hebben op de negentiende eeuw, maar geen van alle handelen over Javaanse regentengeslachten.

65 *Sultan Agung* regeerde over het Javaanse rijk Mataram van 1613 tot aan zijn dood in 1646.

66 De inheemse aanduiding voor regent.

67 H. Sutherland, 'Notes on Java's regent families. Part 1', *Indonesia* (1993) (nr. 16, oktober) 113-147, ald. 138-139.

Indische archiefbronnen. Deze collectie is daarom van onschatbare waarde voor een ieder die zich aan het bedrijven van Indische genealogie waagt. Een tweede bron is de (eveneens op microfilm gezette) Collectie Indische fiches met de opgaven van de burgerlijke stand, zoals die staan vermeld in de Regeringsalmanakken van Nederlands-Indië. Het probleem nu is, dat de microfiches op de naam *Lutter* in beide(!) collecties sinds enige tijd ontbreken c.q. zijn “zoekgeraakt”. Gelukkig voor de onderzoeker lost dit probleem zich echter dankzij de eveneens bij het C.B.G. berustende “moederfilms” vanzelf op.⁶⁸

De Collectie *Bloys van Treslong Prins* blijkt over de familie *Lutter* slechts weinig prijs te geven en ook niet de informatie te verschaffen die de gepresenteerde gegevens over de oudste generaties kan bevestigen. Op één van de fiches treft men de naam *Susanna Wilhelmina Sleekamp* aan (de genealogie *Lutter* vermeldt haar als *Wilhelmina Slierkamp*). Zij was weduwe van *N.N. Luther* en testeerde te Japara op 25 sept. 1793 als moeder van *Frans Luther* en *Johanna Petronella Luther* (weduwe *Sulkes*). Op 8 nov. 1803 was zij niet meer in leven.⁶⁹ In dit verband is het van belang te vermelden dat in het grootboek van het schip “Huis te Boede” staat opgetekend dat *Joseph Lutter* (generatie II) op 19 mei 1783 overleed, ‘vrouw en kinderen nalatende’.⁷⁰ Over deze vrouw en kinderen geeft de Collectie *Bloys van Treslong Prins* verder geen informatie. *Frans Lutter* (generatie III) komt echter wel voor in de registers van het Europese personeel op Java en Madoera, die werden opgemaakt op 1 januari 1819 en in 1823.⁷¹ Deze registers vermelden als zijn geboorte- en woonplaats respectievelijk Japara en Semarang (blijkens het register uit 1823 woonde hij daar sinds december 1807) en als zijn beroep gepensioneerd sergeant (deze kwaliteit werd niet vermeld in de genealogie *Lutter*). De in de genealogie *Lutter* aan hem toegedichte kwaliteit van ‘landeigenaar’ vindt men in genoemde registers niet vermeld. In het register van 1819 werd als zijn leeftijd opgegeven 48 jaar, wat dus wil zeggen dat hij op 1 januari 1819 48 jaar oud was en in 1819 de leeftijd van 49 jaar heeft bereikt. Zijn geboortejaar moet dus 1770 zijn. In het register van 1823 werd hij – 53 jaar oud – op 1 augustus van dat jaar ingeschreven. Aangenomen dat zijn leeftijden in 1819 en 1823 goed zijn opgegeven (wat niet altijd het geval is!), moet hij tussen 1 januari en 1 augustus 1770 zijn geboren. De opgegeven geboortedatum 6 juni 1770 ligt tussen beide genoemde data.

Met de bovengenoemde informatie is het vroegste Indische verleden van de familie *Lutter*, voor zover gedocumenteerd, eigenlijk wel geschetst. De Indische Genealogische Vereniging biedt echter de mogelijkheid daarover nog iets meer te zeggen. Zij is namelijk niet alleen uitgeefster van *De Indische Navorscher*, maar ook van een seriewerk, getiteld *Bronnenpublicaties van de Indische Genealogische Vereniging*. Voor de familiegeschiedenis *Lutter* is deel 15 van belang, dat in 2002 verscheen en een transcriptie van het Rooms-Katholieke doopboek van Semarang over de jaren 1809-1829 bevat.

Op pagina 8 treffen we een interessante doopinschrijving aan, waarvan de tekst als volgt luidt: ‘11 Julii 1800 est natus et 16 Maji 1812 baptisatus *Jacobus*, filius naturalis *Francisci Lutter* ex matre infideli libera. Susc[eptor]: *Joannes Philippus Heller*’.⁷² Het gaat hier dus om de doop van *Jacobus*, een natuurlijke zoon van *Frans*

Lutter verwekt bij een vrije, ongedoopte inlandse vrouw van wie de naam niet werd genoemd. De vraag rijst natuurlijk onmiddellijk of we hier te maken hebben met *Jacobus Franciscus Lutter* (generatie IV).

Het is zeer waarschijnlijk dat de dopeling en hij inderdaad één en dezelfde persoon zijn. Wat is namelijk het geval? De inwonerslijsten in de almanakken van Nederlandsch-Indië voor 1818 t/m 1826 maken melding van slechts drie Lutters, te weten *F.*, *J.* en *J.F. Lutter*. De almanakken van 1818 en 1819 vermelden alleen *F. Lutter* (als inwoner van Semarang). In de almanakken van 1820 t/m 1823 krijgt hij gezelschap van *J. Lutter*. Beiden staan in de almanakken van 1821 en 1822 met hun voornamen vermeld, te weten *Frans* en *Jacobus*. Gelet op de bovenvermelde doop mag met zekerheid worden aangenomen dat het hier gaat om vader en zoon. In de almanak van 1824 en latere almanakken komt *J(acobus) Lutter* niet meer te Semarang voor, maar duikt er tegelijkertijd in Rembang een *J.F. Lutter* op. Blijkens de almanakken van 1825 en 1826 woonde *F. Lutter* in Semarang en *J.F. Lutter* in Rembang. Het is voor de hand liggend te veronderstellen dat *J. Lutter* te Semarang identiek is met *J.F. Lutter* te Rembang. *Jacobus Lutter* (lees: *Jacobus Franciscus Lutter*) zal in zijn nieuwe woonplaats Rembang aan de pastoor hebben opgegeven de zoon te zijn van *Frans Lutter* in Semarang: *Jacobus filius Francisci*.

Jacobus Franciscus Lutter werd net als zijn vader op 1 augustus 1823 ingeschreven in het Register van Europees personeel op Java en Madoera. Hij bleek inderdaad in Rembang te wonen en in Semarang te zijn geboren. Verder was hij 24 jaar oud en van beroep klerk bij de Directie der Bossen.⁷³ In tegenstelling tot wat in de genealogie *Lutter* te lezen valt, staat ook hij in het genoemde register niet als ‘landeigenaar’ te boek.

Bij een juiste opgave van zijn leeftijd moet zijn geboortedatum tussen 1 augustus 1798 en 1 augustus 1799 liggen. Dit komt niet overeen met de in het doopboek van Semarang genoemde datum (11 juli 1800), noch met die in de genealogie *Lutter* (18 oktober 1799). De heer *P.A. Christiaans* te Den Haag, redacteur van *De Indische Navorscher* en bewerker van het Semarangse doopboek, kwam echter met een plausibele verklaring. Hij opperde namelijk dat *Jacobus Franciscus Lutter* in werkelijkheid op 11 juli 1799 werd geboren. In dat geval was hij op de datum van zijn doop (16 mei 1812) 12 jaar oud. Zijn vader heeft de pastoor vermoedelijk de leeftijd (12 jaar) en de geboortedag (11 juli) van zijn zoon opgegeven, waarop deze kerkdienaar zonder er verder bij stil te staan 11 juli 1800 (1812 minus 12) als geboortedatum noteerde.

Jacobus Franciscus Lutter is dus, zo kan men vrijwel zeker stellen, niet geboren uit een wettig huwelijk van zijn ouders, maar was de natuurlijke zoon van *Frans Lutter* bij een vrije, ongedoopte inlandse vrouw, waarvan de naam niet is overgeleverd. Verder blijkt uit niets dat hij door een eventueel later huwelijk van zijn ouders zou zijn gewettigd. *A.A. Lutter* stamt dus, in tegenstelling tot wat de genealogie *Lutter* suggereert, niet in wettige, mannelijke lijn van zijn oudst bekende voorvader *Joseph Lutter* af.

68 Naast de beide bovengenoemde collecties, beschikt het C.B.G. over nog een belangrijke bron, die echter niet vrij raadpleegbaar is. Het betreft de verzameling paspoortaanvragen van Nederlanders, die na de soevereiniteitsoverdracht van Indonesië in december 1949 naar Nederland wilden reizen en daarvoor een paspoort nodig hadden (Oud-Paspoortarchief van de Nederlandse ambassade te Djakarta). De aanvragen (op door het C.B.G. verfilmde kaarten) bevatten een groot aantal genealogisch interessante gegevens, die door het C.B.G. op verzoek en tegen betaling aan derden worden verstrekt.

69 C.B.G., Collectie *Bloys van Treslong Prins*, sub voce *Lutter*.

70 Grootboek 1754-1755 schip “Huis te Boede”, N.A., V.O.C., inv.nr. 13.076, fol. 292.

71 N.A., Ministerie van Koloniën 1814-1849, inv.nr. 3.114, fol. 407 en inv.nr. 3.138, fol. 44.

72 P.A. Christiaans, *Het Rooms-Katholieke doopregister van Semarang 1809-1829* (’s-Gravenhage 2002) 8 [Bronnenpublicatie van de Indische Genealogische Vereniging nummer 15]. In 1828 (pagina 158) volgden de dopen van nog drie kinderen (‘ex matre infideli libera nomine *Kasira*’ = uit de vrije inlandse vrouw *Kasira*) van *Frans Lutter*, twee op 12 september en één op 14 september, die respectievelijk de namen ontvingen van *Joanna Petronella* (‘filia illegitima’, geboren 10 februari 1821), *Jacobus Wilhelmus* (‘filius illegit[imus]’, geboren 24 aug. 1827) en *Charlotta Magdalena* (‘filia illegitima’, geboren 28 juli 1828).

73 N.A., Ministerie van Koloniën 1814-1849, inv.nr. 3.138, fol. 54.

Huwelijken in Nederlands-Indië van Europeanen met niet-Europeanen

De onwettige afstamming van de familie *Lutter* is op zichzelf niet opzienbarend, aangezien dit in Nederlands-Indië wel vaker voorkwam. Het was binnen de negentiende-eeuwse koloniale verhoudingen namelijk verre van ongebruikelijk dat een Europese man de inlandse moeder van zijn kinderen niet huwde. Door veel werkgevers (het gouvernement, particuliere mijnbouw- en cultuurmaatschappijen, handelsfirma's e.d.) werd een dergelijke echtverbintenis voor hun employés als maatschappelijk onwenselijk beschouwd. Gemengde huwelijken tussen een Europese man en een niet-Europese vrouw waren tot 1905 dan ook een zeldzaamheid. Omstreeks dat jaar kwam het aandeel van dergelijke huwelijken in het totaal aantal door Europese mannen gesloten huwelijken voor het eerst boven de vijftien procent uit, na sinds 1878 constant rond de dertien procent te hebben gelegen. Op het tekort aan (Europese) vrouwen in de Indonesische archipel werd vooral geanticipeerd via het concubinaat met een inlandse vrouw en niet door het sluiten van gemengde huwelijken.⁷⁴ Dit gold al in de compagnieertijd. De V.O.C. maakte het voor Europeanen (compagniesdienaren en vrijburgers) onaantrekkelijk een inlandse te trouwen. Dat gebeurde onder andere door met Aziatische vrouwen getrouwde compagniesdienaren te verbieden te repatriëren of dat alleen toe te staan wanneer de vrouw en eventuele (gemengdbloedige) kinderen in Indië achterbleven. Bovendien was het Christenen verboden te trouwen met niet-Christenen⁷⁵, een verbod dat ook gedurende de eerste helft van de negentiende eeuw van kracht bleef en pas in 1848 werd opgeheven.

De kinderen die als gevolg van de lijfelijke contacten tussen Europese mannen en inheemse vrouwen werden geboren, konden sinds de V.O.C.-tijd onder het in Indië geldend oud-Hollands recht door de Gouverneur-Generaal van Nederlands Indië worden gewettigd (*legitimatio per rescriptum principis*).⁷⁶ Een andere (tot 1848 ruim gehanteerde) mogelijkheid buiten-echtelijke kinderen een wettige status te geven, was adoptie bij notariële akte. Sinds 1848 konden natuurlijke kinderen ook wettelijk worden erkend. Dat gebeurde doorgaans bij de geboorteaangifte, die niet zelden geruime tijd na de geboorte plaatsvond.⁷⁷ Erkende kinderen konden daarna alsnog door het gouvernement worden gewettigd. Een andere mogelijkheid om hen te legitimeren was het opvolgend huwelijk van hun ouders (*legitimatio per subsequens matrimonium*).

Met de kwestie van het gemengde huwelijk in Nederlands-Indië komen we weer terecht bij het huwelijk dat *Frans Lutter* (generatie III) in 1795 zou hebben gesloten met een dochter van de regent van Lamongan. Dat dit huwelijk werkelijk heeft plaatsgevonden, is uiterst onwaarschijnlijk. De veronderstelling dat het hier een historisch feit betreft, moet op een misvatting berusten, ook al gelet op de eerder beschreven doop van *Jacobus (Jacobus Franciscus) Lutter* (generatie IV). Om dit te begrijpen dient te worden beseft dat de regenten de inheemse elite uitmaakten en niet zelden hun genealogieën terug voerden op oude vorstengeslachten. Volgens de inheemse traditie stamden veel regentengeslachten op Java bijvoorbeeld uit de vorstenhuizen die eens heersten over de oude Javaanse Hindoerijken (Majapahit⁷⁸, Padjadjaran⁷⁹, Galoeh⁸⁰). Andere Javaanse regenten rekenden zich tot de nazaten van de (mohammedaanse) sultans van Bantam of Cheribon of de oude Madoerese vorsten. Bovendien waren in de zeventiende en achttiende eeuw vele, vooral midden-Javaanse regentenfamilies door huwelijk en afstamming in vrouwelijke lijn geparenteerd aan het vorstengeslacht dat sinds het einde van de zestiende eeuw over het rijk Mataram (in 1755 gesplitst in Soerakarta en Djokjakarta) regeerde.

In de V.O.C.-tijd (zeventiende en achttiende eeuw) waren de regenten in theorie "ambtenaren" van de Javaanse vorsten (Mataram, Bantam, Cheribon), enigszins te vergelijken met de graven in de Karolingische tijd. Van lieverlee ontwikkelden vooral de regenten op Midden-Java zich echter van vorstelijk ambtenaar tot vazal, die afhankelijk van de geopolitieke omstandigheden zijn regentschap autonoom bestuurde en meestal door een zoon werd opgevolgd. De regenten beschikten vrijelijk over de arbeid en het schamele bezit van hun onderhorigen (vaak waren dat er meer dan honderdduizend). Bovendien was hun gezag bij de inlandse bevolking, die hen niet zelden vreesde, door hun verheven status zeer groot. Dit was vooral in het noordelijk deel van Midden-Java het geval. Gelet op hun eigen afkomst en positie beschouwden de regenten de compagniesdienaren die hun kratons en dalems⁸¹ bezochten absoluut niet als hun gelijken. In de koloniale periode (negentiende en eerste helft twintigste eeuw) was de situatie niet anders, zij het dat de regenten formeel aan het Nederlandse gezag waren onderworpen. In de koloniale bestuurspraktijk vormden zij de schakel tussen de Europese ambtenaren (residenten en assistent-residenten) en de deshaoofden en behielden zij hun greep op de inlandse bevolking.⁸² Tot welke misstanden dat laatste kon leiden, verhaalt ons *Multatuli* in zijn *Max Havelaar*. In de dagelijkse praktijk deed zich

74 A. van Marle, 'De groep der Europeanen in Nederlands-Indië, iets over hun ontstaan en groei', in: *Indonesië* 5 (1952) 319-322.

75 Een uitzondering waren de Molukken, waar huwelijken tussen compagniesdienaren en inheemse vrouwen wel werden aangemoedigd. Hun gemengdbloedige nakomelingen stonden bekend als Groene Geuzen. Zie: Van Marle, 'De groep der Europeanen in Nederlands-Indië', 315.

76 Het Indisch Burgerlijk Wetboek van 1848 bepaalde dat wettiging alleen zou plaatsvinden indien er sprake was van een voorgenomen huwelijk en één van beide ouders voortijdig was overleden. In 1896 verviel in het geval dat de (inlandse) moeder was overleden de eis dat er een voornemen moest zijn tot het sluiten van een huwelijk. Daarnaast kon ook tot wettiging worden overgegaan indien naar het oordeel van de Gouverneur-Generaal 'gewichtige bezwaren' een huwelijk onmogelijk maakten. Zie: Jhr. Th.K.J.M. van Sasse van Ysselt, 'Wettiging op zijn Indisch', in: *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie en het Iconographisch Bureau* 34 (1980) 119-124. Het meest bekende achttiende-eeuwse voorbeeld zijn de drie kinderen die Gouverneur-Generaal *Gustaaf Willem des H.R.R. Baron van Imhoff* (1705-1750) na het overlijden van zijn echtgenote verwekte bij een slavin die hem in 1743 door de stamvader van Boni was geschonken. *Van Imhoff* had zijn kinderen in zijn testament van 25 maart 1749 gewettigd. In 1757 werd de wettiging tegen betaling van 30.000 Carolusgulden door de Staten-Generaal bevestigd. Zijn kleinzoon Mr. *Gustaaf Willem van Imhoff* zag zich in 1814 benoemd in de ridderschap van Groningen en werd de stamvader van de tot de Nederlandse adel behorende familie *Van Imhoff*.

77 Een voorbeeld uit de familie van schrijver dezes is zijn grootvader van moederszijde *Willem Frederik George Burgemeestre* (geboren Kediri 8 april 1881), die bij zijn geboorteaangifte op 13 november 1883 door zijn vader werd erkend. Een voorbeeld uit de familie *Lutter* is *Henderik Jozef Lutter*, geb. Kraton (Madioen) 28 augustus 1908 en erkend te Ngawi (Madioen) 26 mei 1911. In beide gevallen vond de ge-

boorteaangifte en erkenning dus anderhalf tot twee jaar na de geboorte plaats.

Opmerking met betrekking tot de geboorteplaats van *H.J. Lutter*: Blijkens B. Wieringa, *Beknopt aardrijkskundig woordenboek van Nederlandsch-Indië* (Haarlem 1917) 161 waren er in Nederlands-Indië vier plaatsen met de naam Kraton, respectievelijk gelegen in de residenties Kediri, Pasoeroean (2x) en Pekalongan. Op de paspoortaanvraag van *H.J. Lutter* (d.d. 4 mei 1950) wordt echter vermeld 'Kraton (residentie Madioen)'. Zie: Oud-Paspoortarchief van de Nederlandse ambassade te Djakarta bij het C.B.G.

78 Majapahit was het laatste Hindoe-Boeddhistisch rijk in de Indonesische archipel en werd gesticht tegen het einde van de dertiende eeuw. Op het hoogtepunt (tweede helft veertiende eeuw) heerste de Majapahitdynastie over Oost- en Centraal-Java, Madura, grote delen van Malakka, Borneo, Sumatra, Bali en Celebes. De vijftiende eeuw was mede door de toenemende islamisering van Java een periode van gestage achteruitgang en desintegratie en rond 1500 stortte het rijk in.

79 Een Hindoe rijk op West-Java, dat heeft bestaan vanaf de eerste helft van de veertiende eeuw tot in de zestiende eeuw. De hoofdplaats Pakoewan lag in de buurt van het latere Buitenzorg.

80 Galoeh was een streek in het rijk Cheribon.

81 De woningen van de inheemse adel.

82 De residenten en assistent-residenten oefenden onder het oppertoezicht van de Gouverneur-Generaal in Batavia het gezag uit in bestuurlijke eenheden, die werden aangeduid als residentie en afdeling. Elke residentie telde doorgaans drie tot vijf afdelingen. De assistent-residenten werden bijgestaan door inlandse hoofden (*bupati's*), die van het gouvernement een bezoldiging ontvingen en in het gouvernementsjargon werden aangeduid als regent. De regenten waren formeel gezien dus gouvernementsambtenaren.

de merkwaardige situatie voor dat de regenten, officieel ondergeschikt aan de assistent-residenten, zich door hun afkomst en positie ver boven deze Europese bestuursambtenaren verheven voelden.

Binnen de zeventiende- en achttiende-eeuwse sociaal-culturele context was het ondenkbaar dat compagniesdienaren, van welke rang ook, met dochters van de Javaanse adel trouwden en ook in de negentiende en zelfs de twintigste eeuw bleven echtverbintenissen tussen Europeanen met inheemse prinsessen zeldzame gebeurtenissen. Als een Europese man al met een inlandse trouwde, deed hij dat bijna zonder uitzondering met een vrouw uit de dessa. De desbetreffende Europese bruidegoms behoorden in veel, zo niet de meeste gevallen tot de lagere rangen.

In het licht van dit alles is het verrassend in het artikel van prof. *Sutherland* te lezen dat *Njai Adjeng*⁸³ *Bos*, een dochter van de eerder al genoemde *Tjitrosomo I* naar het schijnt ('apparently') was uitgehuwelijkt aan een Hollander (met de familienaam *Bos*?). Aangezien haar vader door *Sultan Agung* van Mataram (regeringsjaren 1613-1646) was aangesteld tot bupati van Japara, moet dit huwelijk, indien het inderdaad heeft plaatsgevonden, in de zeventiende eeuw zijn gesloten.⁸⁴

Tot de twintigste eeuw is slechts een klein aantal echtverbintenissen van Europeanen bekend, waarbij de bruid tot de inheemse adel behoorde. De meeste daarvan werden na 1850 gesloten, zoals de huwelijken van *Willem George Wolff* met de Bandjermassinse prinses *Ratoe Inten* te Semarang op 24 juni 1861, Jhr. *Petrus Franciscus Coenen* met *Radèn Ajoe Rateni*⁸⁵ te Djokjakarta op 15 april 1875, *Hendrik Willem Coenraad Bart Brandligt* met *Radèn Adjeng Soedima* te Klaten (Soerakarta) op 28 februari 1881, *Gerard de Veer* met *Radèn Adjeng Poensiah* te Tjilatjap (Banjoemas) op 21 mei 1892 en *Eduard Bartholomeus Rudolf Tellings* met *Sri Mas Adjeng* te Benkoelen op 13 december 1893. Van oudere datum was het te Soerakarta op 13 september 1835 gesloten huwelijk van *Johannes Augustinus (Tinus) Dezentjé* met de Solose prinses *Radèn Ajoe Tjondro Koesomo*, ook bekend onder de namen *Sara Helena*.⁸⁶ *Dezentjé* was de bekende en door zijn levensloop en vorstelijke levensstijl meest tot de verbeelding sprekende Europese cultuurondernemer (landhuurder) in de Vorstenlanden op Midden-Java. Verder trouwde te Buitenzorg op 5 maart 1845 de uit Cadiz afkomstige *Jorge Juan Crisostomo Bish* met een inlandse vrouw, bij de doop genaamd *Augustina*. Van haar werd ook beweerd dat zij voor haar doop een Radèn Adjeng was (*Radèn Adjeng Acha*).

Frans Lutter diende de V.O.C. blijkens de generale landmonsterrollen van 1789 en 1790 te Semarang als soldaat.⁸⁷ Slechts enkele jaren voor zijn "huwelijk" behoorde hij dus nog tot de laagste categorie V.O.C.-dienaren en qua sociale status stond hij ver beneden een man als bijvoorbeeld *Dezentjé*. Gelet op wat eerder over gemengde huwelijken werd gezegd, is het ondenkbaar dat hij als gewone "Jan Kompenie" een huwelijk heeft gesloten met de dochter uit een trots Javaans regentengeslacht. Hierbij komt

nog dat zijn veronderstelde echtgenote een Radèn Ajoe zou zijn geweest. De titel Radèn Ajoe werd krachtens geboorte alleen gevoerd door vrouwelijke nakomelingen (tot in een bepaalde graad) van de Soesoehoenan van Soerakarta of de Sultan van Djokjakarta. Daarbij gold nog dat alleen dochters van de officiële vrouwen recht op die titel hadden. Na hun huwelijk voerden zij de titel Ratoe. De dochters van bijzitten droegen de titels Radèn Adjeng (ongehuwd) en Radèn Ajoe (gehuwd). Verder voerden volgens gewoonte ook regentsvrouwen de titel Radèn Ajoe en de dochters van de regenten die van Radèn Adjeng. In veel gebieden op Midden-Java (buiten de Vorstenlanden) was het echter eveneens gebruik dat regentsdochters zich, zelfs als zij met lagere (inlandse) hoofden trouwden, ook als Radèn Ajoe betitelden.⁸⁸

De titel Radèn Ajoe (krachtens geboorte) duidt dus op een vorstelijke afkomst, wat een huwelijk van V.O.C.-soldaat *Frans Lutter* (in het gunstigste geval sergeant *Lutter*, maar in 1795 mogelijk korporaal *Lutter*) met een Radèn Ajoe nog onaannemelijker maakt. Een dergelijke echtverbintenis zou een gebeurtenis zijn geweest, die ongetwijfeld de annalen van de V.O.C. had gehaald. Tot op heden is echter, afgezien van de opmerking van Prof. *Sutherland*, nergens gedocumenteerd dat vrouwelijke familieleden van Javaanse vorsten en regenten de echtgenoten werden van in Azië dienend V.O.C.-personeel. Het is dan ook niet verwonderlijk dat *Tessel Pollmann*⁸⁹ in haar voorwoord van de Nederlandse vertaling van *The social world of Batavia. European and Eurasian in Dutch Asia* van de Amerikaanse historica *Jean Gelman Taylor* zonder schroom schreef: de '[inheemse] adel heeft haar dochters nooit met de kolonisator laten trouwen'.⁹⁰

Conclusies met betrekking tot de casus Lutter

Op grond van de genealogie *Lutter* in *Nederlandse Genealogieën* (1996) moet worden geconcludeerd dat *A.A. Lutter* zijn bewering af te stammen van *Anton Ferdinand Ritter von Lutter* niet heeft aangetoond. Hij stamt bovendien niet in wettige, mannelijke lijn af van *Joseph Lutter* (generatie II van de door hem gepubliceerde genealogie). Verder moet het in *Nederlandse Genealogieën* (1996) vermelde huwelijk van *Frans Lutter* (generatie III) met *Radèn Ajoe Tika Djojodirdjo* op historische gronden voor uiterst onwaarschijnlijk worden gehouden. Sterker nog: men kan eigenlijk met zekerheid zeggen dat dit huwelijk nooit heeft plaatsgevonden.

Van adeldom van de Indische familie *Lutter* is nimmer iets gebleken en zij behoort dan ook niet tot de historische adel van Duitsland of enige andere staat. De vermelding van de naam "Von Lutter" in overzichten van buitenlandse adellijke geslachten in Nederland is daarom onjuist en geeft toekomstige generaties een verkeerd beeld van het verleden. Leden van de familie

83 Njai was (in de koloniale periode) de aanduiding voor de inheemse concubines – doorgaans van lage afkomst – van ongetrouwde Europese mannen. Zij vervulden de rol van huishoudster en levensgezellin en in veel gevallen ook van moeder van de gemengdbloedige concubinaatskinderen. Zij nam echter geen deel aan het sociale leven van haar heer en meester, aangezien dat tegen de maatschappelijke code indruiste. Zie: R. Nieuwenhuys, *Komen en blijven. Tempo Doeloe – een verzonken wereld. Fotografische documenten uit het oude Indië 1870-1920* (Amsterdam 1998²) 87-89. Wellicht dat in dit verband echter eerder is bedoeld Niah of Nji, het vrouwelijke equivalent van Kiah (zie voor deze titel noot 62). Adjeng gold in de residentie Pasoeroean als het vrouwelijke equivalent van de adellijke titel Ngabèhi (in deze residentie niet, zoals elders op Java, in gebruik als predicaat, maar als adellijke titel). In Bangkalan (Madoera) was Adjeng een beleefdheidstitel voor vrouwen uit het volk die door de Panembahan tot bijzitten waren genomen. Zie: Van den Berg, *Inlandsche rangen en titels*, 47, 105.

84 Sutherland, 'Notes on Java's Regent families. Part I', 138.

85 Zij werd geboren te Lamongan (bedoeld kan zijn Lamongan in de residentie Banjoemas op Midden-Java of Lamongan in de residentie Soerabaja op Oost-Java) in 1839 en was dochter van *Radèn Pandji Poerodirdjo* en *Mas Adjeng Misab*. Zie: *Nederland's Adelsboek*. Voor zover bekend was dit de enige keer in de geschiedenis dat een lid van de Nederlandse adel in het huwelijk trad met een adellijke Javaanse. De titel Mas Adjeng werd over het algemeen gevoerd door de dochters van inlandse hoofden, lager dan regent. Op Oost-Java was dit de titel voor elke ongehuwde dochter van een Radèn. Zie: Van den Berg, *Inlandsche rangen en titels*, 11, 44, 111.

86 Men zou dus kunnen veronderstellen dat zij was gedoopt. Of dit ook werkelijk is gebeurd, is niet bekend.

87 N.A., V.O.C., inv.nr. 5.237, fol. 197 en inv.nr. 5.238, fol. 171. Zijn familienaam was ingeschreven als respectievelijk *Loetter* en *Lotter*.

88 Van den Berg, *Inlandsche rangen en titels*, 11, 34, 43, 96, 99-100.

89 Dr. T. Pollmann, schrijfster en journaliste (ex-Vrij Nederland), in 2006 gepromoveerd op een biografie over Dr. Ir. *J.A. Ringers* (1885-1965), onder andere van 1930 tot 1935 Directeur-Generaal van Rijkswaterstaat en van 1945 tot 1946 Minister van Openbare Werken en Wederopbouw.

90 *Smeltkeroes Batavia. Europeanen en Euraziaten in de Nederlandse vestigingen in Azië* (Groningen 1988) 8. Het grootste deel van dit boek handelt over de zeventiende en achttiende eeuw.

Lutter dienen dan ook niet te worden toegelaten tot de Vereniging van Buitenlandse Adel in Nederland. Voor zover zij de titel Ritter en het predicaat Von voeren, is dat onrechtmatig.

Verder behoort de Indische familie *Lutter* niet tot een thans in Nederland gevestigde, wapenvoerende familie. De in *Nederlandse Genealogieën* (1996), *Nederland's Wapenboek* (1998) en *Repertorium familiewapens van bekende Nederlandse geslachten* (2001) beschreven wapens (*Von Lutter*) mogen niet aan de familie van de inzender worden toegeschreven. Deze wapens werden gevoerd door een familie die nimmer heeft behoord tot de adel, het patriciaat of daaraan verwante geslachten van het Koninkrijk der Nederlanden.

Hoe de (ongedateerde?) verklaring van de Landsarchivaris in de wereld is gekomen, blijft naast dit alles natuurlijk een intrigerende vraag.

Epiloog

Mr. R.A.U. “*Freiherr von Quast-Juchter*” en A.A. “*Ritter von Lutter*” verkeren met hun adellijke pretenties historisch gezien in illuster gezelschap. Kijken we naar de Republiek, dan zijn het vooral regentenfamilies die hun best deden een oude en vooral adellijke afstamming aannemelijk te maken. Hun negentiende-eeuwse nazaten, veelal opgenomen in de Koninkrijksadel, zetten ook op dat punt de familietraditie voort, al was het maar om de in hun ogen hatelijke verheffing ingewisseld te krijgen voor de meer aanzien verschaffende erkenning of om van jonkheer tot baron te promoveren.

Tot de achttiende-eeuwse die weinig op hadden met adellijke parvenu's behoorde ook *Justus van Effen* (1684-1735), in de Republiek de belangrijkste schrijver van spectatoriale geschriften. Op 18 juli 1732 schreef hij in een gefingeerde, met *Plebejus Simplex* ondertekende brief dat zulke lieden ‘niet 't minste regt' hadden ‘als edelluiden voor den dag te komen, of ze moeten hetzelfde afleiden van eene aangeborene of verkreege zotheid, die ieder een ontwijfelbaar recht geeft om alle mogelijke buitensporigheden te begaan’.⁹¹ Die door al dan niet aangeboren zotheid ingegeven buitensporigheden varieerden van het verfraaien van familienamen en het usurperen van familiewapens van adellijke families tot het in elkaar vlechten van feiten, overleveringen en eigentijdse verzinsels tot indrukwekkende stambomen en familiegeschiedenissen met als enige doel het gewenste (adellijke) voorgeslacht in beeld te brengen en de voornaamheid van de familie te benadrukken. Met betrekking tot de genealogieën van veel families ontstond daardoor een schemergebied waarin het onderscheid tussen feit en fictie vervaagde. Die merkwaardige en tegelijkertijd intrigerende drang van “burgermensen” zich voor te doen als iemand van adel, is onuitroeibaar gebleken en zal zonder twijfel van alle tijden blijven.

In vroegere eeuwen kwamen adelspretenties niet zelden voort uit een oprechte overtuiging tot een adellijk geslacht te behoren en hoefde er niet per se sprake te zijn van bewuste misleiding.

Of dit laatste in de casussen *Quast* en *Lutter* eveneens het geval is, valt te bezien. Hoewel dit artikel niet de intentie had opzettelijke geschiedvervalsing aan te tonen, geven het genealogisch en heraldisch gegoochel van beide auctores intellectuales wel stof tot nadenken. Hoewel in ons rechtssysteem onschuld gelukkig niet hoeft te worden bewezen, berust in de wetenschappelijke, of zo men wil gedegen, genealogiebeoefening de bewijslast al even gelukkig bij de genealoog. Wat hij beweert mag per definitie als een (bewuste) onwaarheid worden beschouwd, tenzij of totdat het tegendeel door hem aan de hand van archiefbronnen is aangetoond of op zijn minst aannemelijk is gemaakt. Dit geldt in nog sterkere mate wanneer de genealogie en heraldiek dienstbaar worden gemaakt aan het instandhouden en ventileren van een adellijke pretentie, om nog maar te zwijgen over de gevallen waarin die pretentie daadwerkelijk uitmondt in een verzoek te worden opgenomen in de Nederlandse adel.

Dit artikel heeft niet alleen aandacht willen schenken aan enkele hedendaagse uitingen van een hardnekkig fenomeen, maar is ook bedoeld als waarschuwing aan het adres van toekomstige fantasten. Degenen onder hen die publicaties het licht doen zien, waarin zij op valse gronden voorwenden van adel te zijn, verdienen eigenlijk niet anders dan te worden betiteld als “Baron von Quatsch”. Daarnaast moet men beseffen dat er formeel gesproken sprake is van valsheid in geschrifte, indien daadwerkelijk actie wordt ondernomen de voorgewende adeldom in adelsrechtelijke zin bevestigd te krijgen.

Dit artikel maakt, zo mag worden gesteld, duidelijk dat beide behandelde casussen te veel halve waarheden, onjuistheden, vaagheden, onwaarschijnlijkheden en oncontroleerbare zaken bevatten om in positieve zin te overtuigen. De inlijvingsverzoeken van Mr. R.A.U. *Juchter van Bergen Quast* en A.A. *Lutter* vinden, zo moet de conclusie luiden, geen enkele grond in de door hen gepubliceerde genealogieën van hun familie. De rechtmatigheid van beide verzoeken moet dan ook ten eerste worden betwijfeld. De indieners dienen te beseffen dat het onrechtmatig aannemen en voeren van een buitenlandse, adellijke titel mogelijk strijdig is met artikel 435 van het Wetboek van Strafrecht.⁹²

De indruk ontstaat dat de pennevruchten van beide “edellieden” niet zo zeer zijn voortgekomen uit een gezonde drang tot voorouderonderzoek, maar eerder lijken te passen in een eeuwenoude traditie⁹³, waarin de genealogiebeoefening slechts ‘een strategisch instrument vormde van positiebepaling in de samenleving’.⁹⁴

Bijlage. De genealogie *Lutter* herzien en (gedeeltelijk) aangevuld⁹⁵

De hiernavolgende genealogie dient vooral ter aanvulling en correctie van *Nederlandse Genealogieën* 11 (1996) 187-189 en *Kwartierstatenboek van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde 1883-1993* ('s-Gravenhage 1993) 109.

91 Th. Vermazen, W. Versteegen, ‘De adel in de Hollandsche Spectator’, in: *Virtus. Bulletin van de Werkgroep Adelsgeschiedenis* 9 (2002) 27-36, ald. 34.

92 Ook de secretaris van de Hoge Raad van Adel wees hierop in het kader van de behandeling van een door de heer Q. te Den Haag (verzoeker) aangespannen procedure bij de Nationale Ombudsman. Verzoeker, die klaagde over opmerkingen die door genoemde secretaris over ‘hem en de zijnen’ tijdens een interview met het blad *Quote* zouden zijn gemaakt, bestreed dit standpunt. Volgens hem is het ‘onvertaald voeren van een buitenlandse adellijke titel toegestaan’. Een vertaalde titel is volgens hem eveneens toegestaan, ‘mits daarbij een aanwijzing naar buitenlandse herkomst wordt gegeven’. Zie: Rapport 2006/193, d.d. 30 mei 2006 van de Nationale Ombudsman (www.nationaleombudsman.nl/rapporten). Hij matigt zich deze toestemming aan naar aanleiding van een uitspraak van de Hoge Raad der Nederlanden van 14 februari 1956 (NJ 1956, 480 e.v.), die op de website van de Vereniging Buitenlandse Adel in Nederland als algemene regel wordt geïnterpreteerd. Het betref hier echter de specifieke casus van een in Nederland wonende echtgenote van

een telg van de voormalige Duitse oer-adel (door de toenmalige secretaris van de Hoge Raad van Adel bevestigd), die in het telefoonboek als ‘Baronesse’ vermeld stond. Aangenomen mag worden dat genoemde uitspraak, die een toetsing is van artikel 435, lid 1, van het Wetboek van Strafrecht, geen betrekking heeft op adellijke titels, die ten onrechte worden gevoerd. Artikel 435, lid 2, bepaalt immers dat het zonder Koninklijk Besluit (letterlijk staat er: ‘zonder 's Konings verlot waar dit vereist wordt’) aannemen van een vreemd ordeteken, titel, rang of waardigheid bestraft wordt met een geldboete van de tweede categorie.

93 Zie hiervoor: R.G. de Neve, ‘Genealogiebeoefening en adellijke pretenties. Noblesse d’obscurité tijdens de Republiek en het Koninkrijk’, in: *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie* 59 (2005) 117-152 en R.G. de Neve, ‘Regenten, aristocratisering en genealogie’, in: *Virtus. Jaarboek voor adelsgeschiedenis* 10 (2003) 122-150.

94 Ontleend aan W.Th.M. Frijhoff, ‘De toekomst van het verleden. Genealogie als sociale wetenschap’, *De Nederlandsche Leeuw* 100 (1983) 541.

95 Verbeteringen en aanvullingen zijn vanzelfsprekend van harte welkom.

- I. *Joseph Lutter*, geb. verm. Frankfurt am Main of omgeving omstr. 1730-1740, werd bij zijn indiensttreding bij de V.O.C. ingeschreven als afkomstig van 'Wissenheim' (=Wisselsheim?), vertrok 19 nov. 1754 als matroos in dienst van de V.O.C. aan boord van het schip "Huis te Boede" (kamer Zeeland) naar Indië en kwam 18 juli 1755 op de rede van Batavia aan⁹⁶, bosganger te Japara (1769, 1770, 1771)⁹⁷, overl. [Japara] 19 mei 1783⁹⁸, tr. verm. *Susanna Wilhelmina Sleekamp*, testeerde als weduwe *Luther* te Japara 25 sept. 1793, overl. [Japara?] tussen 25 sept. 1793 en 8 nov. 1803.⁹⁹
- Uit dit huwelijk (in leven zijnde kinderen op 25 sept. 1793):
1. *Frans*, volgt II.
 2. *Johanna Petronella Lutter (Luther)*, geb. verm. Japara omstr. 1770-1775, met haar tweede echtgenoot doopgetuige te Semarang bij een kind *Lutter* 12 sept. 1828, overl. [Semarang] na 12 sept. 1828, tr. 1e N.N. *Sulkes*, overl. vóór 25 sept. 1793; tr. 2e na 25 sept. 1793 (vóór 4 aug. 1800?) *Johannes Hendrik de Lee*, geb. Japara verm. tussen 1 aug. 1771 en 1 aug. 1772, gepens. 1e luitenant der schutterij en won. te Semarang (1 aug. 1823)¹⁰⁰, overl. Semarang 9 febr. 1839.¹⁰¹
- II. *Frans Lutter (Luther)*, geb. Japara verm. tussen 1 jan. en 1 aug. 1770, trad in Azië als soldaat voor rekening van de kamer Amsterdam in dienst van de V.O.C. 1783¹⁰², deed in die rang dienst te Japara (1789, 1790)¹⁰³, sinds dec. 1807 won. te Semarang, gepens. sergeant en won. ald. (1 januari 1819, 1 aug. 1823)¹⁰⁴, herbergier¹⁰⁵, alsmede opziener der posterijen en wnd. postcommies te Toeban (Rembang)¹⁰⁶, overl. Toeban 29 okt. 1837¹⁰⁷.
- Zijn natuurlijke ('filius naturalis') zoon (ex matre een niet met name genoemde vrije inlandse vrouw)¹⁰⁸:
1. *Jacobus Franciscus*, volgt III.
- Zijn onwettige ('filius/filia illegit[imus]/illegitima') kinderen (ex matre de vrije inlandse vrouw *Kasira*)¹⁰⁹:
2. *Joanna Petronella Lutter*, geb. Semarang 10 febr. 1821 en ged. ald. (R.K.) 12 sept. 1828 (get.: *Joannes Henricus D'Lee*, *Joanna Petronella Lutter*).
 3. *Jacobus Wilhelmus Lutter*, geb. Semarang 24 aug. 1827 en ged. ald. (R.K.) 12 sept. 1828 (get.: *Willem Wilhelmus (sic!) Winter*, *Joanna Wilhelmina Schornack*).
 4. *Charlotta Magdalena Lutter*, geb. [plaats in doopboek niet genoemd] 28 juli 1828 en ged. Semarang (R.K.) 14 sept. 1828 (get.: *Magnus Jacobs*, *Joanna Charlotta D'Lee*).
- III. *Jacobus Franciscus (Frans) Lutter*, geb. Semarang 11 juli 1799 en ged. ald. (R.K.) (als *Jacobus*) 16 mei 1812 (get.: *Joannes Philippus Heller*)¹¹⁰, klerk bij de Directie der Bossen en won. te Rembang (1 aug. 1823)¹¹¹, agent te Toeban (Rembang) van de Semarangse wees- en boedelkamer¹¹², overl. Toeban 3 sept. 1872, tr. Semarang 1819 *Maria Margaretha Schornack*, geb. verm. omstr. 1803, overl. Rembang 4 febr. 1852, mogelijk dr. van *Christoffel Godlieb Schornack* en de vrije inlandse vrouw *Katee*.¹¹³
- Uit dit huwelijk:
1. Kind¹¹⁴, overl. Semarang 24 mei 1823.
 2. *Johan Willem Frederik Lutter*, geb. Rembang 6 okt. 1824, klerk op het residentiekantoor te Rembang, werd landmeter en rooimeester in de residentie Rembang 30 nov. 1849-24 febr. 1854 (ontslag), commies op het residentiekantoor te Rembang 1 sept. 1852-22 febr. 1854 (ontslag wegens slordigheid en achteloosheid), griffier bij de Landraad te Pekalongan 1860, commies op het residentiekantoor van de Westerafdeling van Borneo 29 aug. 1860, op zijn verzoek die benoeming ingetrokken 28 sept. 1860, commies op het residentiekantoor te Pekalongan 10 maart 1861, wegens ziekte twee jaar verlof naar Nederland 19 dec. 1867, eerste commies bij het Departement van Marine 8 juli 1869-15 juli 1874 (eervol ontslag wegens ziekte), eerste commies bij de Algemene Rekenkamer 29 mei 1877, hoofdcommies op het residentiekantoor te Batavia 4 mei 1878-15 nov. 1878 (eervol ontslag wegens ziekte), vendumeester, tevens kassier en boekhouder bij het vendudepartement te Menado (Celebes) 6 nov. 1879-19 aug. 1881 (eervol ontslag uit 's-lands dienst onder verzekering van pensioen)¹¹⁵, legde 8 sept. 1864 het examen voor het notarisambt (niet het notaris-examen) af¹¹⁶, overl. Menado 31 aug. 1881, tr. Rembang 3 april 1850 *Johanna Wilhelmina Krijgsman*, geb. Semarang 1834, overl. Buitenzorg 30 mei 1896, dr. van *Willem Frederik Krijgsman* en *Margaretha Ferbach*. Uit dit huwelijk nageslacht.¹¹⁷
 3. *Joseph(in)us Eugenius Gerardus Lutter*, geb. [Rembang] verm. nov./dec. 1826¹¹⁸, overl. Grisee (Soerabaja) 7 nov. 1894 (67 jaar oud), tr. Rembang 4 sept. 1852 *Wilhelmina Meijer*, geb. Bodjonegoro (Rembang) 27 dec. 1835, overl. Rembang 14 febr. 1874. Uit dit huwelijk nageslacht.¹¹⁹
 4. *Jan Fredrik Lutter*, geb. Rembang 1827, overl. Rembang 25 sept. 1827.
 5. *Rosalina Magdalena Lutter*, geb. Rembang 1830, overl. Rembang 19 okt. 1913, tr. Rembang 2 april 1863 *Johannes Hendrik Endeman*, overl. Rembang 8 nov. 1900.
- 96 Grootboek 1754-1755 schip "Huis te Boede", N.A., V.O.C., inv.nr. 13.076, fol. 120, 290, 292. Zijn plaats van herkomst werd ook gespeld als Wisselsch(e)ijm. Vermoedelijk gaat het hier om Wisselsheim (thans behorend tot Bad Nauheim) bij Frankfurt am Main.
- 97 Generale landmonsterrollen van ultimo juni 1769, 1770 en 1771, N.A., V.O.C., inv.nr. 5.217, fol. 476, inv.nr. 5.218, fol. 176 en inv.nr. 5.219, fol. 102.
- 98 Grootboek 1754-1755 schip "Huis te Boede", N.A., V.O.C., inv.nr. 13.076, fol. 292. Hij liet blijkens het grootboek vrouw en kinderen na.
- 99 C.B.G., Collectie *Bloys van Treslong Prins*, sub voce *Lutter*. Op laatstgenoemde datum was zij niet meer in leven. De genealogie *Lutter* vermeldt als haar familienaam *Slierkamp*.
- 100 Register van het Europese personeel op Java en Madoera, alsmede van hun mannelijke afstammelingen boven de 16 jaren, 1823, N.A., Ministerie van Koloniën 1814-1849, inv.nr. 3.138, fol. 37. Hij was 51 jaar oud.
- 101 Hij had bij de inlandse vrouw *Kamia* een dochter, genaamd *Johanna Charlotta de Lee*, geb. Semarang 4 aug. 1800, overl. 10 sept. 1885 en begr. Magelang (Nieuwe begraafplaats aan de grote weg naar Djokjakarta), tr. Semarang 21 sept. 1817 *Hermanus Gerlach*. Zie: *Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden betreffende Europeanen op Java 4* (Batavia 1939) 219 en *Collectie Bloys van Treslong Prins*, sub voce *De Lee*. Zij was 14 sept. 1828 te Semarang doopgetuige bij een kind *Lutter*.
- 102 Generale landmonsterrol van ultimo juni 1789, N.A., V.O.C., inv.nr. 5.237, fol. 197.
- 103 Ibidem; Generale landmonsterrol van ultimo juni 1790, N.A., V.O.C., inv.nr. 5.238, fol. 171.
- 104 Register van het Europese personeel op Java en Madoera, alsmede van hun mannelijke afstammelingen boven de 16 jaren, d.d. 1 jan. 1819, N.A., Ministerie van Koloniën 1814-1849, inv.nr. 3.114, fol. 407; Idem, 1823, N.A., Ministerie van Koloniën 1814-1849, inv.nr. 3.138, fol. 54. Hij was resp. 48 en 53 jaar oud.
- 105 *Almanak van Nederlandsch Indië voor het jaar 1832* (Batavia, z.j.) 54.
- 106 Ibidem; *Almanak van Nederlandsch Indië voor het jaar 1833* (Batavia, z.j.) 58; *Almanak van Nederlandsch Indië voor het jaar 1834* (Batavia, z.j.) 53.
- 107 De genealogie *Lutter* vermeldt foutief 1839.
- 108 Deze zoon moet zijn geadopteerd (erkend), aangezien hij werd vermeld in het Register van het Europese personeel op Java en Madoera, alsmede van hun mannelijke afstammelingen boven de 16 jaren, 1823.
- 109 Aangezien deze kinderen werden gedoopt, mag worden aangenomen dat zij tevens zijn erkend. Zie voor hun dopen Christiaans, *Rooms-Katholieke doopregister van Semarang*, 158.
- 110 Christiaans, *Rooms-Katholieke doopregister van Semarang*, 8. Het doopboek laat de geboorteplaats onvermeld en noemt als geboortjaar 1800. De geboorteplaats wordt wel genoemd in het Register van het Europese personeel op Java en Madoera
- 111 Register van het Europese personeel op Java en Madoera, alsmede van hun mannelijke afstammelingen boven de 16 jaren, 1823, N.A., Ministerie van Koloniën 1814-1849, inv.nr. 3.138, fol. 54. Hij was 24 jaar oud. De Directeur der Bossen was belast met het toezicht op het beheer van de bossen op Java.
- 112 *Almanak en naamregister van Nederlandsch-Indië voor het jaar 1841* (Batavia 1840) 50; *Almanak en naamregister van Nederlandsch-Indië voor het jaar 1842* (Batavia 1842), 49; *Almanak en naamregister van Nederlandsch-Indië voor het jaar 1843* (Batavia 1843) 51.
- 113 Op 9 april 1820 werd te Semarang R.K. gedoopt *Susanna Wilhelmina* (geb. 19 sept. 1813), dochter van 'Christiani Theophili' *Schornack* en de vrije inlandse vrouw ('infideli libera') *Katee*. Doopgetuigen waren *Willem Wilhelmus Winter* en *Joanna Wilhelmina Schornack*. Zie: Bronnenpublicatie nr. 15 van de Indische Genealogische Vereniging, blz. 73. De doopgetuigen waren in 1828 ook getuige bij de doop van een kind (gen. II,3) van Frans *Lutter*.
- Volgens de genealogie *Lutter* zou *Maria Margaretha Schornack* de dochter zijn van *Christoffel Godlieb Schornack* en *Maria Louise Ernestine von Hamilton*. Laatstgenoemde zou een dochter zijn van *Ernst Bogislav von Hamilton*, afkomstig uit Gustrou. *E.B. von Hamilton* vertrok (als *Ernst Bagisloots van Hamilton*) 19 mei 1756 als soldaat in dienst van de V.O.C. aan boord van het schip "Spanderswoud" (kamer Amsterdam) naar Indië en kwam 18 nov. 1756 op de rede van Batavia aan. Hij overleed reeds op 19 nov. 1762 te Batavia in het hospitaal zonder testament of goederen na te laten. Zie: Grootboek en journaal schip "Spanderswoud", N.A., V.O.C., inv.nr. 6.338, fol. 151. Aangezien zijn heengaan de Compagnie geen aanleiding gaf aan te tekenen dat hij een vrouw en kinderen naliet, mag met enige zekerheid worden aangenomen dat hij op het tijdstip van overlijden ongehuwd en kinderloos was. Dat zou tevens het feit kunnen verklaren dat het bestaan van *Maria Louise Ernestine von Hamilton* niet door enige archiefbron wordt bevestigd.
- 114 Van J.F. *Lutter*.
- 115 Stamboek *Johan Willem Frederik Lutter*, N.A., Ministerie van Koloniën 1814-1849, Stamboeken van burgerlijke ambtenaren in Nederlands Indië en de Gouvernementsmarine, deel I (inv.nr. 902), fol. 184.
- 116 *Regeringsalmanak voor Nederlandsch Indië 1865* (Batavia 1865) 36. Zie voor het onderscheid: *Regeringsalmanak voor Nederlandsch Indië 1869* (Batavia 1869) 65.
- 117 Zie: *Nederlandse Genealogieën* 11 (1996) 189-200.
- 118 De genealogie *Lutter* in *Nederlandse Genealogieën* (1996) vermeldt foutief 1829. Zie: L.M. Janssen, 'Gelegenheidsvondsten: Rembang, geboorten 1829', *De Indische Navorscher* 9 (1996) 80-81, waar zijn geboorte niet wordt vermeld.
- 119 Deze tak is in de genealogie *Lutter* niet uitgewerkt en blijft ook nu buiten beschouwing.

6. *Hendrik Christoffel*, volgt IV.¹²⁰
7. *J[ohanna] M[argaretha] Lutter*, geb. Rembang 8 sept. 1833, overl. Rembang 4 dec. 1865, tr. Rembang 6 maart 1862 *Herman Pieter Mariën*, overl. Pati (Semarang) 7 mei 1903.
8. *Francina Paulina Lutter*, geb. Toeban (Rembang) 29 mei 1835, overl. Koedoes (Semarang) 4 sept. 1908, tr. Japara 30 maart 1871 *Anton(ius) Joseph Mugie*, geb. Bagelen 4 jan. 1840, overl. Koedoes 27 nov. 1914.
9. *Johanna Carolina Lutter*, geb. Toeban 7 juli 1837, overl. Toeban 10 dec. 1837.
10. *Anna Engeltina Lutter*, geb. Toeban 25 juli 1838, overl. Koedoes 18 mei 1922.
11. *Johan Christiaan Lutter*, geb. Toeban 19 okt. 1841, overl. (als *Christiaan*) Koedoes 8 okt. 1884.
Zijn erkende zoon bij de inlandse vrouw *Ginah*:
Willem Lutter, geb. Koedoes 20 juni 1884, gepens. geniesoldaat te Tjimahi (5 sept. 1951), opteerde ald. voor de Indonesische nationaliteit 5 sept. 1951.
12. *Johanna Francina Lutter*, overl. Toeban 16 sept. 1844.
- IV. *Hendrik Christoffel Lutter*, geb. Rembang 5 april 1832, buitengewoon deurwaarder te Ngawi (Madioen) (1862)¹²¹, griffier bij de Landraad ald. (1869, 1870), buitengewoon deurwaarder voor Sragen (Soerakarta) bij de Raad van Justitie te Semarang (1875-1887), (buitengewoon) deurwaarder voor Sragen bij de Residentieraad te Soerakarta (1885-1887)¹²², overl. Sragen 10 sept. 1899, tr. Ngawi 30 maart 1861 *Elisabeth Catharina Trentzsch*, geb. Batavia 27 febr. 1846, overl. Madioen 6 sept. 1899.
Uit dit huwelijk:
1. *Jacobus Heinrich Wilhelm Lutter*, geb. Ngawi 4 febr. 1862, overl. Ngawi 9 juni 1862.
 2. *Maria Margaretha Catharina Lutter*, geb. Ngawi 26 maart 1863, overl. Ngawi 8 febr. 1864.
 3. *Henriëtte Catharina Lutter*, geb. Ngawi 4 mei 1865, overl. Ngawi 22 dec. 1884, tr. Sragen 5 juni 1880 *Ernst Lodewijk Lapré*, geb. Ngaran 27 jan. 1860, burgerschrijver 2e klasse op het bureau van de commandant der artillerie in de Eerste Militaire Afdeling op Java te Batavia, bevorderd tot burgerschrijver 1e klasse 1891, derde commies 10 maart 1900, tweede commies 6 sept. 1905, met ingang van 7 sept. 1907 eervol ontslag uit 's lands dienst 4 sept. 1907, pensioen van 990 gulden per jaar toegekend 25 sept. 1907¹²³, overl. Batavia 16 mei 1927, zn. van *Willem Frederik Lapré* en de inlandse vrouw *Santje*, hij hertr. Ngawi 21 febr. 1885 *Dorothea Monteiro* en kreeg na het overlijden van zijn tweede vrouw nog een dochter bij *Dorothea Margaretha Magdalena van Heugel*.¹²⁴
4. *Johan Hendrik Lutter*, geb. Soerakarta 5 maart 1867, inwoner (zonder beroep) van Soerakarta (1907-1932)¹²⁵.
5. *Jacobus Franciscus*, volgt V.
6. *Willem Frederik Lutter*, geb. Ngawi 7 maart 1870, eerste klerk op het residentiekantoor te Ngawi, bevorderd tot tijd. commies ald. 29 jan. 1903, commies ald. 28 maart 1905¹²⁶, overl. Madioen 7 sept. 1912, tr. Madioen 6 juli 1894 (echtsch. ingeschr. ald. 5 maart 1899) *Eugenie Hess*, geb. Soerakarta 16 sept. 1877.
7. *Johanna Wilhelmina Frederika Lutter*, geb. Poerworedjo (Bagelen) 15 mei 1871.
8. *Johanna Hendrieka Lucia Lutter*, geb. Ngawi 6 okt. 1872, overl. Ngawi 11 juni 1874.
- V. *Jacobus Franciscus Lutter*, geb. Soerakarta 6 maart 1868, opziener bij de suikerond. Redjoagoeng nabij Madioen (1903-1917)¹²⁷, overl. Madioen 30 jan. 1931, tr. Madioen 27 juli 1927 de inlandse vrouw *Roosinah*, ook bekend als *Radèn Ajoe Roosinah*.¹²⁸
Zijn erkende dochter van de inlandse vrouw *Menek*:
1. *Johanna Lutter*, geb. Ngawi 13 maart 1902¹²⁹, Carmelietes te Madioen (14 juni 1951), opteerde ald. voor de Indonesische nationaliteit 14 juni 1951.
Zijn erkende en later door het huwelijk gewettigde zoon van de inlandse vrouw *Roosinah*:
 2. *Henderik Jozef*, geb. Kraton (Madioen) 28 aug. 1908, erk. Ngawi 26 mei 1911, monteur bij de Posterijen te Cheribon (1930)¹³⁰, chef 1e telegraafsectie van de P.T.T. in Nederlands-Indië/Indonesië (4 mei 1950), werkmeester bij de P.T.T. in Nederland, overl. Vleuten-De Meern 27 april 1980, tr. Madioen 26 sept. 1934 *Hubertine Anthonio*, geb. Madioen 1 okt. 1915, dr. van *Manuel Anthonio* en *Hillegonda Lijdia Clotilde Kolmus*.¹³¹ Uit dit huwelijk nakomelingen.
- 120 De tak van *Hendrik Christoffel Lutter* is in de genealogie *Lutter* niet uitgewerkt.
- 121 *Almanak en Naamregister van Nederlandsch Indië voor 1862* (Batavia 1862) 112.
- 122 *Regeringsalmanak voor Nederlandsch Indië* voor de genoemde jaren.
- 123 Stamboek *Ernst Lodewijk Lapré*, N.A., Ministerie van Koloniën 1814-1849, Stamboeken van burgerlijke ambtenaren in Nederlands Indië en de Gouvernementsmarine, deel E' (inv.nr. 923), fol. 288.
- 124 Parenteel van *Willem Frederik Lapré*. Zie: www.lapre.nl/stamboom/parenteel/willemfrederik1826.htm.
- 125 *Nieuw (Kleian's) adresboek van geheel Nederlandsch Indië* voor de genoemde jaren.
- 126 Stamboek *Willem Frederik Lutter*, N.A., Ministerie van Koloniën 1814-1849, Stamboeken van burgerlijke ambtenaren in Nederlands Indië en de Gouvernementsmarine, deel L' (inv.nr. 929), fol. 104.
- 127 *Nieuw (Kleian's) adresboek van geheel Nederlandsch Indië* voor de genoemde jaren. In de jaren daarna wordt hij niet meer vermeld. Bij de suikerondernemingen op Java waren ten behoeve van het aanplanten en oogsten van het suikerriet diverse categorieën opzieners (ook wel aangeduid als opzichters of employés) werkzaam. Naast tuinopzieners (belast met de algemene verantwoordelijkheid voor een bepaalde afdeling van het met suikerriet beplante areaal), kende men onder andere nog snijveldopzieners (belast met het toezicht op het oogsten (snijden) van het riet door de inheemse werkrachten, die werkten onder leiding van inheemse werkbazen) en weegbrugopzieners (belast met het toezicht op het wegen van de oogst). De tuinopzieners stonden in de hiërarchie hoger dan de snijveld- en weegbrugopzieners. Tot welke categorie *J.F. Lutter* behoorde, is onbekend. Naast het personeel dat in de tuinen werkzaam was, kenden de suikerondernemingen nog administratief personeel (de boekhouder met zijn ondergeschikten), personeel dat verantwoordelijk was voor het goed functioneren van de fabriek (onder leiding van de eerste machinist) en personeel dat verantwoordelijk was voor het fabricageproces (onder leiding van de eerste chemiker). De algehele leiding over de onderneming berustte bij de in Nederland geboren en opgeleide administrateur, die in sommige gevallen werd bijgestaan door een onder-administrateur of eerste geëmployeerde.
- 128 Op de persoonskaart van haar zoon *Henderik Jozef Lutter* staat zij oorspronkelijk vermeld als *Roosinah*. De titel *Radèn Ajoe* is later in typescript toegevoegd. Zie: Collectie persoonskaarten van het C.B.G. Ook op de paspoortaanvraag van *Henderik Jozef Lutter* (d.d. 4 mei 1950) in het Oud-Paspoortarchief van de Nederlandse ambassade te Djakarta komt zij blijkens mededeling van het C.B.G. voor als *Radèn Ajoe Roosinah* (geboren Ngawi 2 april 1885). Bron: Brief C.B.G. aan R.G. de Neve, nr. 2006 06 0205, d.d. 13 juni 2006, Archief R.G. de Neve, Dossier *Lutter-Quast*. Het feit dat *Roosinah* de titel *Radèn Ajoe* voerde, hoeft overigens niet te betekenen dat zij automatisch uit de kraton van Solo of Djokja stamde of een regentsdochter was. Dat zij werkelijk van hoge geboorte was, mag gelet op de maatschappelijke status van haar echtgenoot namelijk worden betwijfeld. In haar geval is het zeer wel denkbaar dat zij uit een van de vele Midden-Javaanse families stamde, die zich
- een adellijke titel hadden aangematigd. Het onterecht voeren van adellijke titels had in het bijzonder op Midden-Java al sinds de V.O.C.-tijd een hoge vlucht genomen. Als gevolg daarvan moet bijvoorbeeld in de residenties Pekalongan en Madioen in de negentiende eeuw bijna de helft van de *Radèn* die titel ten onrechte hebben gevoerd. Eén en ander werd verder nog in de hand gewerkt doordat vele districts-hoofden (inheemse ambtsdragers lager dan regent) zich op grond van hun ambt het recht toeëigenden de titel *Radèn* te voeren. Een andere oorzaak voor het grote aantal Midden-Javaanse *Radèn*s was de overerving van adellijke titels via vrouwelijke lijn, een verschijnsel dat zich in sterke mate op Midden-Java voordeed. Zo ontleenden verschillende regentenfamilies in vooral de residenties Kedoe, Banjoemas, Madioen en Kediri hun adellijke titels aan afstamming in vrouwelijke lijn van het Solose en Djokjase vorstenhuis. De omvang van de groep was tenslotte ook een gevolg van het feit dat op Midden-Java buiten de Vorstenlanden de vererving van de titel *Radèn* niet na een zeker aantal generaties ophield, dit in tegenstelling tot wat in de Vorstenlanden gebruikelijk was. Zie: Van den Berg, *Inlandsche rangen en titels*, 21, 39-40, 42-43.
Verder moet in dit verband worden vermeld dat Europeanen in Nederlands-Indië in voorkomende gevallen de inlandse moeder van hun (erkende of wettige) kroost – veelal afkomstig uit de volksklasse – “opwaardeerden” door haar een (inheemse) adellijke titel toe te schrijven. Op die manier hoopten zij de “pijn” voor hun nageslacht te verzachten en zo de maatschappelijke kansen van hun nazaten te vergroten. Deze handelwijze moet mede worden gezien in het licht van het feit dat de Europese samenleving in Nederlands-Indië werd beheerst door rangen en standen en de tegenstelling blank-bruin, inclusief de discriminatie door het gouvernement van gemengdbloedigen. Hoe blanker (huidskleur) en Europees (levenswijze) men was, hoe groter de kans maatschappelijk goed terecht te komen.
Of in het geval van *Roosinah* sprake is geweest van “opwaardeering” door haar echtgenoot (bijvoorbeeld ter gelegenheid van haar huwelijk) is onbekend, maar niet ondenkbaar. Het huwelijk tussen *Jacobus Franciscus Lutter* en *Roosinah* vond namelijk plaats op het moment dat hun zoon *Henderik Jozef* 19 jaar oud was en aan het begin stond van zijn maatschappelijke loopbaan. Wellicht dat de echtverbintenis van zijn ouders (wettiging) en de “opwaardeering” van zijn moeder bedoeld waren hem een betere uitgangspositie te verschaffen.
- 129 Haar geboorte werd vermeld (blz. 61) onder de opgaven van de burgerlijke stand van Madioen, die zijn opgenomen in *Nieuw Adresboek van geheel Nederlandsch-Indië* voor 1913, met de aantekening dat het een erkenning betrof. Zij zal dus in 1911/1912 zijn erkend.
- 130 *Kleian's Adresboek van geheel Nederlandsch-Indië* voor dat jaar.
- 131 Persoonskaart (C.B.G., Collectie Persoonskaarten) en paspoortaanvraag d.d. 4 mei 1950 (C.B.G., Oud-Paspoortarchief Nederlandse ambassade te Djakarta) van *Henderik Jozef Lutter*. Bron: Brief C.B.G. aan R.G. de Neve, nr. 2006 06 0205, d.d. 's-Gravenhage 13 juni 2006, Archief R.G. de Neve, Dossier *Lutter-Quast*.